

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tradiční aspekty života na Moravských Kopicích: příspěvky k dějinám každodennosti

Traditional aspects of life in Moravské Kopicice. Contributions to the history of everyday
life.

Natálie Gabrhelová

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis – Základy společenských věd

2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Tradiční aspekty života na Moravských Kopicích: příspěvky k dějinám každodennosti vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 1. dubna 2022

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kdo se na psaní této práce jakýmkoliv způsobem podíleli. V první řadě děkuji Mgr. Dušanu Foltýnovi, jenž moji práci vedl. Děkuji za ochotu a všechny cenné připomínky a rady, kterých se mi dostalo. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině za pomoc a podporu. Děkuji Ludmile Gabrhelové za pomoc a podporu při psaní práce a za poskytnutý rozhovor. Heleně Michalčíkové Gabrhelové děkuji za poskytnutí soukromého archivu fotografií. Děkuji Martinu Husaříkovi za pomoc s teorií hudební produkce na Kopanicích. V neposlední řadě mé poděkování patří kurátorce sbírkových fondů a knihovnici v Muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, paní Magdaleně Ďurďové za pomoc a všechny poskytnuté materiály. Za poskytnutí materiálů děkuji také Mgr. Janě Konečné, vedoucí oddělení služeb a knihovnici v Národním muzeu. Za pomoc při korektuře práce bych chtěla poděkovat také Mgr. Haně Uhrové.

ANOTACE

Práce se zaměřuje především na každodenní život Moravských Kopaničářů a historii osídlení oblasti Moravských Kopanic. Tu tvoří obce Starý Hrozenkov, Žitková, Vápenice a Vyškovec. Dříve se za její součást považovala i vesnice Lopeník. S využitím metody kompilace, komparace, terénního výzkumu, metody orální historie a v menší míře i archivního výzkumu jsem se snažila o komplexní analýzu života Moravských Kopaničářů. V první kapitole se zaměřuji na historický vývoj oblasti. Druhá kapitola je věnována běžnému životu Kopaničářů. Popisuji jejich obydlí, obživu, zvyky, duchovní život a oděv. Ve třetí kapitole se detailně zaměřuji na postavení žen na Moravských Kopanicích.

KLÍČOVÁ SLOVA

Moravské Kopanice, historie osídlení, dějiny každodennosti, zemědělství, dobytek, svatba

ANNOTATION

This work focuses especially on the day-to-day life of Moravský Kopaničář and history of settlement of the Moravské Kopanice. This area consists of municipalities Starý Hrozenkov, Žitková, Vápenice, and Vyškovec. Lopeník used to be considered as a part of the area as well. I made an effort to make a complex analysis of the life of Moravský Kopaničář using the methods of compilation, comparison, field research, oral history and archive research. In the first chapter I focus on historical development of the area. The Second chapter is dedicated to ordinary life of the people, I describe their architecture, livelihood, traditions, religion and clothes. In the third chapter I focus in detail on the life of women living in this area.

KEYWORDS

Moravské Kopanice, History of Settling, Everyday life, Agriculture, Livestock, Wedding

Obsah

Úvod.....	6
Prameny a literatura	8
1 Historie osídlení Moravských Kopanic	11
1.1 Boje s Osmanskou říší roku 1663	14
1.2 Územní vývoj od 15. století	17
1.3 Správa obce	18
1.4 Moderní nevolníci	19
1.5 Starý Hrozenkov	21
1.6 Vápenice	21
1.7 Vyškovec.....	21
1.8 Žitková	22
2 Běžný život.....	23
2.1 Původ Kopaničářů.....	23
2.1.1 Prjézviska.....	25
2.2 Obydlí	25
2.3 Obživa	28
2.3.1 Jarmarky	30
2.4 Oděv	30
2.4.1 Oděv ženský	31
2.4.2 Oděv mužský	31
2.5 Duchovní život.....	32
2.6 Zábava.....	34
3 Úděl ženy na Moravských Kopanicích	35
3.1 Dětství	35
3.2 Předmanželská sexualita	37

3.3	Délka známosti.....	38
3.4	Staré dívky	38
3.5	Prespanky	39
3.6	Předsvatební a svatební záležitosti.....	40
3.6.1	Námluvy	41
3.6.2	Ohlášky	42
3.6.3	Zvaní na svatbu.....	42
3.6.4	Loučení se svobodou	43
3.6.5	Volba prvního svatebního dne, délka svatby	43
3.6.6	Ráno u ženicha a nevěsty.....	44
3.6.7	Oddavky.....	45
3.6.8	Házení do koláče	45
3.6.9	Čepení nevěsty.....	45
3.6.10	Svatební noc	46
	Závěr	47
	Použité prameny a literatura	50
	Přílohy:.....	55

Úvod

Tématem bakalářské práce je oblast Moravských Kopanic, kterou tvoří primárně čtyři obce – Starý Hrozenkov, Žitková, Vápenice a Vyškovec. Dříve se k této oblasti připisovala i vesnice Lopeník. Tyto osady náleží k oblasti Moravského Slovácka na jihovýchodě Moravy a leží přímo na moravsko-slovenském pomezí. Do roku 1960 patřila do okresu Uherský Brod, později se stala součástí okresu Uherské Hradiště. V době feudalismu pak především spadala do panství Nový Světlov, jež mělo sídlo v nedalekých Bojkovicích. Celá oblast je součástí geografické oblasti Bílých Karpat. V květnu 1981 byla na nejvyšší hoře v okolí – Velké Javořině, vyhlášena tehdejším ministrem kultury Chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty.¹

Původně byly Kopanice zcela zalesněným kopcovitým terénem. Postupným odlesňováním vznikl prostor pro pastviny a kopaničářská obydlí, charakteristická velkou rozptýleností. Nadmořská výška se pohybuje od 500 až do 900 metrů nad mořem, čili půda je zde poměrně kamenitá a neúrodná. V některých částech jsou zdroje vody značně omezené. Léta bývala zpravidla velmi horká, a naopak zimy kruté a dlouhé. Odlehlejší části Kopanic se stávaly kvůli velkým přívalům sněhu prakticky nedostupné.

Při volbě tématu práce jsem neváhala dlouho, chtěla jsem se zaměřit na svůj rodný kraj. Ve Starém Hrozenkově jsem se narodila a při zkoumání svého rodokmenu jsem dospěla k tomu, že mnoho generací předků jak z otcovy, tak z matčiny strany na Moravských Kopanicích prožily celý život. Cítím proto jakousi povinnost učinit osvětu tomuto koutu republiky a napravit jeho reputaci. Povědomí, jaké získalo mnoho lidí z literatury, jež v posledních letech vycházela, z článků a dokumentů, není příliš přesné a popravdě ani příliš lichotivé.

Výroky napsané bezmyšlenkovitě či za účelem zisku tak nastavily obraz typického Kopaničáře. V tomto případě čerpám z díla *Žitkovské bohyně* od Kateřiny Tučkové: *Malí sukovití lidé, které půda neúrodných Kopanic nedokázala dobře živit, se od dětských let ničili nejen tvrdou prací, ale i silnou, podomácku vyráběnou pálenkou. Přetrvával v nich nezlomný vztah k víře, aniž by však byli schopni respektovat její morální hodnoty. Mimo své území byli vyhlášenými rváči a zloději. A podvodníky, kteří sklízeli posměch pro svou snahu obelhávat, jež byla většinou lehce odhalena. Mělo to co dočinění se vzděláním. Pro Kopaničáře nemělo žádnou hodnotu – škola se rovnala ztrátě času.*² Inspirován románem citovaným výše se

¹ Bílé Karpaty: chráněná krajinná oblast., 1991, s. 1.

² Tučková, 2013, s. 105–106.

vyjadřuje i Josef Klíma: *Klanové společenství drsných lidí z kopanic, které si žije podle vlastních pravidel a svazky mezi bratrance a sestřenicemi nejsou výjimkou.*³

V dokumentu *Balada o šťastné hranici* z roku 1969 se můžeme setkat s obrazem v podstatě zaostalých Kopaničářů, kteří neví, co se stalo v roce 1968.⁴ Jsou hrdí na svůj kraj a nepřemýšlí nad přestěhováním se jinam, i když je oblast velmi nehostinná a obživa náročná. V podobném duchu se nesl i dokument z roku 2009. V rámci cestopisného magazínu *Na cestě*, byl výběr některých respondentů obdobný a obyvatelé Moravských Kopanic z něj nevyšli taktéž příliš lichotivě. Divákovi je nabídnuta scéna z pálenice v Bystřici pod Lopeníkem, dále vsuvka o krojích a vzápětí je jedna z respondentek požádána, aby uvařila typický nápoj – *žmolkovici*. Zjednodušeně řečeno je Kopaničář člověk velmi zvláštní, osobitý, věrný svému kraji i přes jeho nehostinnost. Má velmi kladný vztah k alkoholu a katolické církvi, i když vlastně moc nedbá o její poslání. Škola a vzdělání je mu cizí, raději věnuje svůj čas práci na poli nebo vyděláváním peněz. Když jej něco trápí, požádá o radu jednu z bohyní, kterých je na Žitkové mnoho, a řídí se jejími radami. Toto je vesměs obraz typického člověka z Moravských Kopanic, který putuje veřejným míněním. A proto je mým záměrem podat obraz o Moravských Kopanicích a jeho obyvatelích, který se blíží pravdě více než jak se s ním můžeme setkat nyní.

³ Klíma, 2018, s. 62.

⁴ Tak odpověděli všichni dotazovaní na otázku „Co se stalo minulý rok?“.

Prameny a literatura

Dosavadní literatura zaměřená na Moravské Kopanice je spíše etnografického směru. Tento *Bohem zapomenutý kraj*, jak jsou Kopanice často označovány, přitahoval pozornost ve větším měřítku již počátkem 20. století, nicméně autoři se zabývali především krojem, výšivkou, zpěvem či mluvou. Vzniklo tak mnoho publikací, které svým obsahem přispívaly k udržování a rozšiřování tradic. Literaturu tohoto rázu považuji za velmi důležitou, protože i etnografické aspekty tvoří nedílnou součást celého kraje a bez znalosti či alespoň povědomí o nich, bychom si nedokázali vytvořit ucelený obraz o rázu celé krajiny.

Samozřejmě existuje také odborná historická literatura, avšak ne v takové míře, jako literatura etnografická. Historie Moravských Kopanic je téměř vždy popsána v rámci většího územního celku či historické události. Zpravidla nenajdeme podrobný vývoj a monografie věnovaná pouze dějinám Kopanic se téměř nevyskytuje. O publikacích zabývajících se výhradně dějinami se mezi obyvatelstvem neví mnoho. Nejsou běžně dostupné a obce ani jiné instituce o nich neinformují. Na Moravských Kopanicích neprobíhá téměř žádné vzdělávání o regionální historii. Po delším hledání se mi však podařilo najít řadu odborných publikací, jež se alespoň v menší míře zabývají historickým vývojem Starého Hrozenkova a okolí. Avšak běžný čtenář si může utvářet obraz o Kopaničářích jen z publikací, které jsou veřejně známé. Mohou se opírat o knihy, které byly vydány v posledních desetiletích. Jedná se zpravidla o romány, beletrii, vzpomínky lidí a knihy na etnografická témata. Vesměs nejpočetnější oblastí se stala beletrie. Velkou vlnu zájmu vzbudil román *Žitkovské bohyně*⁵ z roku 2012. Pro místní obyvatele se jedná o poměrně kontroverzní publikaci.⁶ Po vydání této knihy se rapidně zvýšila vlna turismu a zájmu o Moravské Kopanice, především o obec Žitkovou a fenomén bohyní. V důsledku se rovněž zvýšila poptávka i po literatuře týkající se tohoto kraje. A proto mimo jiné sepsalo mnoho lidí od roku 2012 své vzpomínky či zkušenosti s Moravskými Kopanicemi.

V první kapitole s názvem *Historie osídlení Moravských Kopanic* vycházím z knihy *Uherskohradištsko*. Redigoval ji Dr. Vladimír Nekuda, avšak na jejím vzniku se podílela celá řada autorů. Kniha je rozdělena na čtyři větší části, pro mé potřeby využívám především části Společenský vývoj a Místopis. Jedná se o velmi všestranný a podrobný vývoj Uherskohradištska, kde se prolíná historie i kulturní vývoj. Obsáhlý poznámkový aparát je

⁵ Autorkou je výše zmíněná Kateřina Tučková.

⁶ Autorka vsadila fiktivní příběh do reálné oblasti, což podpořila ještě příjmeními, které obyvatelům Moravských Kopanic náleží. Běžný čtenář hranici mezi fikcí a skutečností není schopen rozeznat, a i díky její knize se vytvořil obraz o „typickém Kopaničáři“, viz výše.

umístěn na konci každé kapitoly. Kniha je dále doplněna o mapy, grafy a statistiky, které se týkají například vzniku sídlišť, ale i geomorfologických podmínek.

Dále čerpám také z publikace *Starý Hrozenkov – pamětní kniha k 750. výročí první zprávy o obci*. Autorem publikace je PhDr., Mgr., římskokatolický kněz Vladimír Teřhal. Většina obsahu knihy je věnována až 20. a 21. století, nicméně zabývá se zde i starší historií Starého Hrozenkova. Popisuje zde historii, lidovou kulturu, duchovní dějiny a společenské organizace. V knize nenajdeme poznámky pod čarou, pramenům a literatuře věnoval autor kapitolu na konci publikace. Informace k historii oblasti doplňuji z publikace *Slovácko: kapitoly z dějin Slovácka*, která je dílem kolektivu autorů. Je koncipována obdobně jako kniha *Uherskohradištsko*.

K problematice tureckých nájezdů jsem využila práce historika Františka Dostála, jenž se zabýval historií Moravy. Zaměřoval se obzvlášť na Hanou, Slovácko a Valašsko. Publikaci, jež jsem zvolila pro svoji práci, se zabývá přímo průběhem boje na kopaničářském průsmyku v roce 1663, a co mu předcházelo. V podkapitole *Moderní nevolníci* čerpám ze stejnojmenné práce *Moderní nevolníci* z roku 1897. V této krátké publikaci autor přibližuje tehdejší stav roboty na Moravských Kopanicích. Můžeme se zde setkat také s popisem obrazu velmi nuzného kopaničářského způsobu života. Avšak po porovnání s dílem Františka Bartoše, jež bylo vydáno v roce 1885, jsem nabyla dojmu, že byl popis nuznosti života v díle *Moderní nevolníci* značně zveličený.

Následující kapitola je věnována běžnému životu na Moravských Kopanicích. Zde vycházím z archivních pramenů, z rukopisů a literatury. Rozhovory s Josefem Lebánkem převedl do písemné Dr. Jan Pavelčík, jenž s ním i rozhovory vedl. Josef Lebánek se narodil ve Vápenicích roku 1905. Popisoval hlavně dějiny každodennosti, zvyky. Ve svých rukopisech reflektoval i dobu 1. a 2. světové války. Spolupracoval například také s bratry Saudkovými na jejich absolventském filmu *Moravská Hellas*. Asistoval i hudebnímu skladateli a sběrateli lidových písní Josefu Černíkovi při práci na Moravských Kopanicích. Využívám i práci Jana Součka o kopaničářské kolonizaci.

Každodenním životem, nářečím, zvyky, obyčejí a lidovou kulturou se zabýval František Bartoš v knize *Lid a národ*. František Bartoš byl pedagog, jazykovědec a etnograf. Kniha *Lid a národ* je rozdělena do několika kapitol podle územních celků. Nářečím se zabývá kniha *O kopanickej řeči*. Jedná se o příběhy místních lidí sepsaných v kopaničářském nářečí. Součástí je také odborný teoretický výklad a pravidla mluvy.

K tématu krojů čerpám z knihy *Hrozenké šaty*, sepsanou místními rodačkami, jež se zabývají jejich vyšíváním. Pro doplnění používám rukopis Josefa Beneše z roku 1953, kde velmi detailně popsal kromě jednotlivých součástí kroje i vyšívání a proces oblékání. Svoji práci Beneš doplnil rozsáhlou fotodokumentací a kresbami.

V knize *Od věnečku k obálence* se autor, etnograf Pavel Popelka, zabývá tématem svateb na Uherskobrodsku a Moravských Kopanicích. Najdeme zde však i kapitoly popisující předmanželský život žen. O ženách a jejich předmanželském i manželském životě se zmiňuje ve svých dílech i Josef Hofer, který mezi lety 1910–1920 působil jako farář na Moravských Kopanicích.

Z archivních pramenů využívám sčítání obyvatelstva v letech 1869 a 1880 uložené ve Státním okresním archivu Uherské Hradiště. Z nich se můžeme mimo jiné dozvědět, jaká domácí zvířata Kopaničáři chovali. Zvířata byla považována za hlavní příjem domácnosti. V oddacích matrikách, uložených v Moravském zemském archivu, dále ověřuji, z jakých obcí snoubenci pocházeli.

Během vypracovávání své práce jsem se využila několik metod. V první řadě jsem provedla rešerši literatury. Komparativní metodou hledám odlišnosti, jež se vyskytují na Moravských Kopanicích. V rámci terénního výzkumu jsem se zabývala obydlími. V omezené míře používám i metodu orální historie. Ta se vyskytuje v kapitole s názvem *Úděl ženy na Moravských Kopanicích*. Dále využívám metodu kompilace a archivního výzkumu.

1 Historie osídlení Moravských Kopic

Historicky známé vesnice na Uherskohradištsku, jež vznikly do konce 11. století, jsou důležité z hlediska jejich rozložení. A to především z důvodu, že naznačují směry nejstarších historických komunikačních spojů.⁷ Kopicářský průsmyk byl jedním z nich. Jednalo se o spojnici mezi úrodnou a teplou oblastí Podyjí a Pomoraví na jedné straně a Pováží na druhé straně Bílých Karpat.⁸ Téměř všechny osady, které na Uherskohradištsku vznikaly, se zakládaly na černozemních půdách. Pouze malá část z nich se zakládala na hnědozemních půdách, jež ve zmiňované oblasti převládají co do plochy. V této době se projevila snaha zakládat nové osady v oblasti s nadmořskou výškou do 200 metrů a méně v oblasti do 300 metrů. Vzhledem k přírodním podmínkám a topografické situaci je zřejmé, že nové vesnice měly co nejlépe odpovídat zemědělskému systému, především polnohospodářství. Ve všech případech se nacházely v těsné blízkosti přírodních vodních zdrojů.⁹ Názvy nejstarších osad pochází z *pohanské doby*. Jedná se o jména rodová, patronymická s koncovkou *-ice*¹⁰ množného čísla. V těchto osadách žily jednotlivé rody pohromadě. Dále mezi nejstarší osady patří ty, jež končí na *-ov*¹¹, *-ín*¹² a jiné koncovky osobních jmen původních či zkrácených. Nechybí jména odvozující se z rázu krajiny, místních poměrů a přírodních poměrů.¹³

Během 12. století došlo ke zintenzivnění kolonizace, což souvisí s historickým klimatickým optimem. Ve vyšších polohách vznikalo vesnic více než v úvalech. Osídlení pronikalo také do poloh značně členitých, kde se nacházela méně kvalitní půda. Patrně došlo k sídelní přesycenosti podél řeky Moravy. Příčin mohlo být hned několik. Jednou z nich je možný postupný vzrůst populace po zániku Velké Moravy a stabilizace poměrů po připojení Moravy k Čechům. Další příčinou je pravděpodobně neschopnost půdy uživit všechny obyvatele. O této příčině svědčí zánik mnoha vesnic. V neposlední řadě ovlivnila kolonizaci hydrologická situace, neboť v důsledku změny hydrologického systému se vyskytovalo více záplav a osady se musely přesunout do nezamokřených poloh.¹⁴

⁷ Snášil, 1992, s. 388.

⁸ Teřhal, 2011, s. 15.

⁹ Snášil, 1992, s. 388.

¹⁰ Osady končící na *-ice* se nachází v nejúrodnější oblasti, v nižších polohách. Rakvice, Bílovice, Čejkovice, Mutěnice, Malenovice.

¹¹ Starý Hrozenkov, Bánov, Těšov, Kyjov, Vracov.

¹² Hodonín, Podivín, Syrovín, Slavičín.

¹³ Slavík, 1918, s. 25.

¹⁴ Snášil, 1992, s. 391.

Tehdy ještě neosídlené území Moravských Kopanic spadalo do území Lucka, jež tvořilo neutrální oblast mezi českým přemyslovským státem a uherským královstvím. Uherská strana jej nazývala *confinium*.¹⁵ Přibližné hranice *confinia* tvořily na Moravě dolní tok řeky Moravy a řeka Olšava. Na uherské straně tvořily hranici řeka Váh a pohoří Malé Karpaty. Hranicí mezi neutrální oblastí Lucka a Moravou bylo například pozdější opevněné město Uherský Brod. Území Lucka a pozdější bitvu na Luckém poli zmínil již Kosmas ve svém díle *Chronica Boemorum*. Důležitá jsou dvě data. První z nich, při které se se zmínkou o této oblasti setkáváme, je rok 1099. Kníže Břetislav II. se svým vojskem dorazil na Moravu a mimo jiné se setkal s *panonským* králem Kolomanem na *Lučském* poli. Oba vladaři si tam předali dary a obnovili staré smlouvy o přátelství a míru. Následně je stvrdili přísahami.¹⁶ Po smrti krále Kolomana se měl sejít nový uherský král Štěpán s českým knížetem Vladislavem I., aby obnovili starodávný mír. Místo obnovení míru vzešla z tohoto setkání vzešla bitva, která započala 13. května 1116. Uherský král byl poražen, území a Bílé Karpaty se tak nestaly součástí Uher, hranice Moravy se posunuly.¹⁷ Dnes bitvu na Luckém poli připomíná památný kámen na okraji vesnice Dolní Němčí.

Osady vlastnili jak církevní, tak světské feudálové. Naprostou většinu vesnic budovali a osídlovali obyvatelé slovanského původu, o čemž svědčí převaha místních jmen vesnic. V dobách záboru jádra Velké Moravy polským králem Boleslavem Chrabrým kolem roku 1000 a v dobách polské nadvlády nad Moravou, sem přicházeli kromě vojsk i polští řemeslníci a osadníci. Podle Roberta Snášila jsou dokladem delšího pobytu Poláků na území Moravy sídlištní archeologické nálezy jako hroby s esovitými záušnicemi a především keramika. Keramika, typická pro slezskopolskou oblast, se vyznačuje neobvyklým tvarem okraje, který je označován jako cylindrický. Jakmile se Morava definitivně připojila k Čechám, vytvořila se také nová správní organizace země. Vznikla tři přemyslovská udělená knížectví. *Území se správními hrady (hradisky) se v podstatě kryla s centrálními oblastmi Velké Moravy. Nová centra této hradské organizace, na které se napojila i organizace církevní, byla zakládána obvykle nedaleko center velkomoravských.*¹⁸ Kníže Břetislav I., případně jeho nástupci, vybudoval na řekách Moravě a Olšavě řadu strategicky umístěných hradů, jako Uherský Brod,

¹⁵ Snášil, 1992, s. 393.

¹⁶ Kosmas, Kronika Čechů. Překlad Hrdina, Bláhová, Moravová, 2011, s. 151.

¹⁷ Tamtéž, s. 181–182.

¹⁸ Snášil, 1992, s. 393–395.

Buchlov, Kunovice, Břeclav, Hodonín, Ostroh, Veselí a Podivín. Měly sloužit k lepšímu zabezpečení nově vzniklé východní hranice.¹⁹

Přechod k trojpolnímu systému v zemědělství, zdokonalení zemědělské techniky a další hospodářsko-spoločenské změny vedly opět ke značnému zintenzivnění kolonizace, která trvá téměř po celé 13. století. Vesnice se zakládaly i v horských pásmech, docházelo k rozsáhlému odlesňování při moravsko-uherské hranici. Tím se vytvořil v podstatě dnešní krajinný ráz. V těchto nově vzniklých oblastech často nebyly ani přirozené zdroje vody, a půda k obdělávání byla poměrně nevhodná. Proto též řada těchto vesnic záhy zaniká. V oblasti Lucka probíhala kolonizace nejvíce. Zde měl svůj majetek mimo jiné i cisterciácký klášter, Smilheim ve Vizovicích.²⁰ O založení nového cisterciáckého kláštera jednal broumovský kastelán Smil ze Střílek s velehradskými cisterciáky pravděpodobně v průběhu roku 1260. Obvňování kláštera zakladatelem známe pouze z falza zakládací listiny. Tato zakládací listina vznikla ve druhé polovině 14. století a vycházela ze starší, nedochované písemnosti. Podle falza zakládací listiny vizovičtí cisterciáci nejspíš dostali vesnice v poměrně uceleném okruhu kolem kláštera, dále na Hané a u Brna.²¹

Obecně probíhala kolonizace tak, že církevní instituce, či feudál, svěřily provedení kolonizace lokátorovi. Povinností lokátora bylo získat dostatek osadníků a provést osídlení. Jelikož se jednalo o rizikovou akci, tak se lokátorovi přislíbilo velké množství výsad. Jednotlivým osadníkům se přidělily určité části lánu. Tyto části však neměly stejnou rozlohu. Výčet lánu byl velmi obtížný, protože neměl stejnou hodnotu. Největší díl připadl právě lokátorovi, jeden až dva lány. Kromě toho se na něj nevztahovaly žádné poplatky a dávky. V mnoha případech vlastnil obecní hospodu a někdy i mlýn. Stával se též doživotním rychtářem, tím získal nižší správní a soudní pravomoc, patřila mu i třetina zisků z pokut.²²

Ve 13. a 14. století sužovaly Uherskohradištsko domácí i zahraniční výboje. Například uhersko-kumánský vpád roku 1253. K dalším bojům došlo v roce 1315. Matúš Čák Trenčanský tehdy napadl pohraniční oblast Moravy a vesnice Bánov, jež je od Starého Hrozenkova vzdálena necelých 15 kilometrů, připadla na přechodnou dobu pod nadvládu Uhrů. Domácí války mezi moravskými markrabaty Joštem a Prokopem mezi lety 1380 až 1400 také významně postihly celé Uherskohradištsko. V této době zde zaniklo asi 10 vesnic. Již v bojích mezi markrabaty lze pozorovat formování dvou táborů, jež se později projeví v husitském

¹⁹ Zemek a kolektiv, 1978, s. 27.

²⁰ Snášil, 1992, s. 396, 400.

²¹ Foltýn a kolektiv, 2005, s. 744.

²² Zemek a kolektiv, 1987, s. 44, 45.

revolučním hnutím. Na Joštově straně stála vysoká šlechta a klérus, zatímco Prokopa podporovala většinou drobná šlechta. Z měst se přidalo na Joštovu stranu Uherské Hradiště a na Prokopovu stranu Uherský Brod a Ostroh. V Nedakonicích později vznikl moravský husitský tábor. Domácí války zapříčinily zastavení a stagnaci hospodářství, jež mělo do té doby stoupající tendenci.²³

V důsledku husitských válek došlo k prohloubení hospodářského úpadku a úbytku obyvatelstva. Patnácté století je jediným stoletím, kdy na Uherskohradištsku nevznikla žádná nová vesnice, avšak mnoho jich zaniklo. Kvůli velkému úbytku obyvatel došlo k nedostatku pracovních sil, tato situace vyvolala zvýšení poddanských povinností. Husitské války však nebyly pro Uherskohradištsko tak devastující jako česko-uherská válka ve 2. polovině 15. století za vlády Matyáše Korvína. V době jejího trvání zpustlo 12 osad, některé z nich trvale.

Během staletí Starý Hrozenkov několikrát zpustnul, ani ne tak v důsledku neúrody či přírodních podmínek, ale především v důsledku válečných bojů. Poprvé se tomu stalo v 15. století během česko-uherské války. Starý Hrozenkov byl následně obnoven až mezi lety 1517-1531, ale přes celou téměř 2. polovinu 16. století zpustnul podruhé. V průběhu druhé čtvrtiny 17. století tato vesnice zpustnula potřetí.²⁴ V roce 1630 byl na světlovském panství pořízen druhý urbář, který zachycoval jednotlivé poddané hospodáře. Urbář uvádí vesnici *Hrozínkov*, kde se nacházelo dvacet jedna usedlých: Mikuláš Myšák, Jan Zlatník, Martin Králík, Ondřej Kantor, Matěj Špagatka, Rapant, Gabrielelec, Michal Režných, Ondřej Salušinec, Štěpán Šprtěl, Ondra Martolouzu, Šimon Zlatník, Matěj Václavíků, Jiřík Myšák, Martin Bajzů, Šťastný Pešů, Jano Pešů, Matěj Margala, Mikuláš Kútný, Jiří Viglas, Jan Mýtek. Záhy se začali objevovat další usedlíci. Často docházelo rovněž k výměnám gruntů, avšak důvod těchto výměn neznáme.²⁵

1.1 Boje s Osmanskou říší roku 1663

V roce 1663 postihla Moravu, včetně Starého Hrozenkova, další velká rána ze strany tureckých nájezdníků. V březnu 1663, z Drinopolu, dnešního Edirne, vytáhlo vojsko tureckých válečníků, postupovalo poměrně rychle a v srpnu 1663 Turci, u dnešního Štúrova, překročili řeku Dunaj. Záhy se dostali k hlavní protiturecké pevnosti Nové Zámky. Téměř po měsíčním obléhání se Nové Zámky vzdaly a Turci tak ovládli celé západní Slovensko. Začali plenit, loupit, zabíjet a tatarské oddíly se dostaly až na Moravu. Svým krutým chováním vzbudili

²³ Snášil, 1992, s. 400,401.

²⁴ Tamtéž, s. 403–408.

²⁵ Teřhal, 2011, s. 25.

mimořádné zděšení. Obyvatelé Moravy očekávali větší průniky jednotlivými průsmyky u Velké nad Veličkou, Strání, Březové, Starého Hrozenkova a třemi dalšími průsmyky na Valašsko. Do obrany průsmyků měli být zapojeni místní lidé. Především ti, kteří žili roztroušeni jako pastevci po horách, souhrnně nazýváni Valaši, ačkoliv nežili pouze na dnešním Valašsku²⁶

Generál Jean-Luis Raduit de Souches, jenž působil jako velitel moravské zemské obrany, pověřil vedením valašské obrany příslušníka staromoravského rodu Jiřího Valeriana Podstatského z Prusinovic. Původně dvorská válečná rada požadovala, aby Podstatský odvedl nezorganizované Valachy k obraně brodů na Váhu. S touto strategií Podstatský nesouhlasil, valašská obrana nebyla dosud vůbec zorganizována, neměl ani dostatek mužů. Prohlašoval se za znalce valašského lidu a jeho strategie naopak směřovala do obrany domácích horských oblastí.²⁷ Plán, jenž vypracoval Podstatský, poměrně oslabily úpravy generála de Souches. Generál zamítl rozmístění obranných středisek směrem do vnitrozemí Moravy, což znamenalo, že v případě prolomení první linie by zůstala nepřátelům další cesta na Moravu zcela volná.²⁸ Střediskem obrany se měl stát hrad Brumov, který v té době vlastnila uherská šlechtična Ester, hraběnka z Erdödu. Nicméně tureckému velení se podařilo vyřadit tento hrad z moravské obrany. Brumov tak odmítl přijat obránce za své hradby, protože Turci a Tataři šlechticně Erdödyové vyhrožovali, že v případě pomoci obráncům zcela zničí její statky, a také statky jejich příbuzných. Podstatského do hradu nevpustili i přes nařízení vrchního velitele císařských vojsk.²⁹

Jednotlivé obrany budovaly jednoduchá opevnění na způsob šancí. Šance byly valy z nasypané půdy, do níž byly připevněny silné, nahoře zahrocené a vzájemně spojené kmeny na způsob palisádového plotu, dále se ze strany nacházel příkop.³⁰ Jedna z šancí se nacházela i na *Bedovém* u Starého Hrozenkova. Kvůli mnoha komplikacím, jež formování obrany provázely, budovali Valaši šance jednoduché, jen ve směru předpokládaného útoku. Takto postavené šance umožňovaly volný přístup z týlu.

Pátého října 1663 dorazila do Starého Hrozenkova zpráva, že Turci i Tataři překročili řeku Váh. Hnali se přes Trenčín na hrozenkovský průsmyk, nicméně stráže nedokázali včas Moravany

²⁶ Teřhal, 2011, s. 29.

²⁷ Dostál, 1949, s. 3.

²⁸ Tamtéž, s. 8.

²⁹ Teřhal, 2011, s. 29.

³⁰ Dostál, 1949, s. 11.

informovat a posádka se k boji nestihla připravit. Obránci pevnosti na *Bedovém* byli 6. října 1663 překvapeni zřejmě velmi prudkým útokem z týlu uprostřed noci. V nastalém zmatku velitel Dumbrovský či Dembovský s asi čtyřiceti muži uprchl, avšak zbytek mužstva se marně bránil. Celkem se zde mělo před útokem nacházet zhruba 200 mužů. Padlí se pochovali tam, kde zahynuli. Další vpád Turků a Tatarů se v blízké době neopakoval, ale opevnění se udržovala dál pro případ nebezpečí. Následující rok se uzavřel vásvářský mír, který měl zajistit dvacet let bez bojů.³¹

Podrobnější informace o tom, jaký měl tento nájezd důsledky pro obyvatelstvo Moravských Kopanic, nemáme. Neexistují žádné přesnější statistiky, víme pouze o počtu padlých na *Bedovém*. Můžeme pouze spekulovat dle dochovaných zpráv z okolních vesnic a měst. V díle *Památník Musea J. A. Komenského v Uh. Brodě* se můžeme dočíst, že poté, co Turci překročili Váh u Nového Města a následně vtrhli několika proudy na Moravu, poplenili a zpustošili celé pohraničí od Klobouk až po Strážnici. Přes 2 tisíce lidí odvěkli při té příležitosti do zajetí.³² V knize *Uherský Brod: minulosti i současnost slováckého města* se zase můžeme dočíst, že lid ve strachu prchal ze svých domovů a hledal útočiště ve městě Uherský Brod, na zámku Světlově, na zámku Broumově nebo v hlubokých lesích a v horách. Tataři odvěkli mnoho lidí do zajetí; *sám Letocha v kronice připomíná, že měšťané slyšeli „nařikání lidu zajatého, kteří volali s pláčem: Ach, Brozané, pomozte! Ale tu nebylo možné takové síle odolati a z takového zajetí pomoci,“ dodává.*³³ Úplně byly vypáleny vesnice Těšov, Újezdec, Suchá Loza, Bánov, Korytná, Biskupice, Bojkovice, Záhorovice, Komňa, Pitín, Hostětín, Šanov, Rudimov, Sehradice, Dolní Lhota, Valašské Klobouky, Maršov, Štítná, Bohuslavice, Vlachovice. Celkem bylo v roce 1663 zabito 5 981 lidí, z toho nejvíce na brodském panství.³⁴ O počtu lidí, jež byly během bojů v roce 1663 odvěčeny do otroctví, se tato kniha nezmiňuje (viz příloha, č. 2). I když se ani jedna publikace nevyjadřuje přímo o Starém Hrozenkově, můžeme podle vývoje v okolí vyvodit, že mnoho lidí před hrůznými tureckými nájezdy utíkalo, bylo odvěčeno do otroctví nebo bylo zabito. Přesné množství však s jistotou určit nelze.

Po dvaceti letech, roku 1683, se na Moravu proboujela vojska kuruců pod vedením Imricha Tökölyho. Došlo k vypálení a poničení mnoha měst a vesnic, mezi nimi byl i Starý Hrozenkov. Počátkem 18. století Moravu napadlo další povstalecké vojsko, tentokrát se jednalo o uherskou

³¹ Tetřhal, 2011, s. 28–30.

³² Beneš, 1948, s. 93.

³³ Zemek, 1972, s. 122.

³⁴ Tamtéž, s. 122.

šlechtu v čele s Františkem Rákoczim II., která stejně jako Tökoly povstala proti Leopoldovi I. a zmocnila se Slovenska. Rákocziho oddíly sice byly poraženy, ale vpády i tentokrát poškodily Starý Hrozenkov.³⁵

1.2 Územní vývoj od 15. století

Do 15. století se dělily uherskohradištské obce převážně na zeměpanský majetek, církevní majetek a jen malý počet obcí spravovali šlechtičtí feudálové. Po husitských válkách se situace změnila a šlechtický majetek získal převahu. V průběhu 15. a 16. století se zkonstitovalo několik větších velkostatků, které fungovaly téměř beze změn až do roku 1848. V roce 1848, kdy feudální zřízení zaniklo, se Uherskohradištsko dělilo do šesti panství, tří statků a obvodu magistrátu města Uherského Brodu. Starý Hrozenkov spadl pod světlovské panství, spolu s ním také městečko Bojkovice, vsi Bzová, Hostětín, Komňa, Krhov, Lopeník, Pitín, Šanov a Záhorovice.³⁶

Téměř všechny obce měly vlastní městskou či vesnickou samosprávu. Nicméně v případě některých nově založených osad za ně správu přebíraly sousední vesnice nebo města. Tento případ můžeme pozorovat přímo v oblasti Moravských Kopic, až do 20. století zůstaly součástí Starého Hrozenkova obce Žitková, Vápenice a Vyškovec. Sídlní města a městečka jednotlivých panství postupem času získávala vyšší soudní pravomoc, včetně pravomoci hrdelní. Významnými soudními středisky hrdelního soudnictví byla města Uherské Hradiště a Uherský Brod, k němuž se povinně v hrdelních sporech obracel o naučení soud městečka Bojkovic pro světlovské panství.³⁷

Celá oblast uherskohradištského okresu spadala v roce 1848 do obvodu krajského úřadu v Uherském Hradišti. Roku 1850 vznikla dvě hejtmanství, v Uherském Brodě a Uherském Ostrohu. Hejtmanství v Uherském Ostrohu příslušelo ke krajskému soudu v Uherském Hradišti. K obvodu okresního soudu v Uherském Brodě náležely obce: Bánov, Biskupice, Bojkovice, Březová s osadou Olšovec, Březůvky, Bystřice pod Lopeníkem, Bzová, Částkov, Dobrkovice, Doubravy, Drslavice, Havřice, Hradčovice, Hřivínův Újezd, Kaňovice, Kelníky, Kladná-Žilín, Komňa, Korytná, Krhov, Lhotka, Lopeník, Ludkovice, Luhačovice, Maršov, Nedachlebice, Nezdenice, Nivnice, Pašovice, Podhradí, Polichno, Pozlovice, Prakšice,

³⁵ Snášil, 1992, s. 409.

³⁶ Štarha, 1992, s. 421.

³⁷ Tamtéž, s. 422.

Přeckovice, Rudice, Řetechov s osadou Pradlisko, Starý Hrozenkov s osadami Vápenice, Vyškovec a Žitková, Strání s osadou Vápenky, Suchá Loz, Šumice, Těšov, Uherský Brod, Uherský Brod-předměstí a židovské město, Újezdec (u Luhačovic), Veletiny, Velký Ořechov, Vlčnov, Záhorovice, a Zlámanec.³⁸

Významná změna ve správním vývoji proběhla v roce 1905, kdy byl v obvodu okresního hejtmantství Uherský Brod zřízen nový okresní soud v Bojkovicích, k němuž byly přičleněny obce: Bojkovice, Bzová, Hostětín, Kladná-Žilín, Komňa, Krhov, Petruvka, Pitín, Přeckovice, Rokytnice, Rudice, Rudimov, Starý Hrozenkov s osadami Vápenice, Vyškovec a Žitková, Šanov a Záhorovice. V roce 1914 se obce Vápenice, Vyškovec a Žitková odloučily od Starého Hrozenkova a staly se samostatnými obcemi.³⁹

1.3 Správa obce

Jako poddanská obec měl Starý Hrozenkov vlastní samosprávu. V čele samosprávy stál purkmistr a spolu s ním radní, kterým se obvykle říkalo úřadní. Obec si správu sama volila, nicméně vrchnost ji musela schválit. Významným činitelem v obci byl rychtář, zvaný často fojt. Rychtář měl za úkol zastupovat v obci vrchnost, organizovat robotu, na kterou sám i dohlížel a disponoval také omezenou soudní pravomocí. Rychtářovi pomáhal s vykonáváním povinností mladší fojt, zvaný fojtík. Prvním známým fojtem se stal v roce 1610 Jiří Myšák a posledním do roku 1850 Antonín Bušík. Výměna vedení obce se označovala slovem renovace.⁴⁰ Dlouhodobě se ve správě Starého Hrozenkova projevoval fakt, že nebyla pevně stanovena hranice mezi Uhrami a Moravou. To vedlo i k potyčkám mezi obyvateli pohraničních vesnic. Teprve roku 1784 došlo k přesnému vymezení hranice, tehdy se i obec Lopeník definitivně připojila k Moravě, následně se roku 1791 stal Lopeník samostatnou obcí.⁴¹

Během roku 1848 zanikla feudální správa a bylo potřeba zorganizovat zemi na nových principech. Vznikaly samostatné obce, okresní úřady a kraje. Ve Starém Hrozenkově měl pudmistra, radní a rychtáře nahradit obecní výbor, který si následně zvolí starostu. Zcela přesně ovšem nevíme, jak reorganizace ve Starém Hrozenkově probíhala.⁴²

³⁸ Štarha, 1992, s. 423.

³⁹ Tamtéž, s. 423.

⁴⁰ Teřhal, 2011, s. 37.

⁴¹ Tamtéž, s. 39.

⁴² Teřhal, 2011, s. 44.

1.4 Moderní nevolníci

Císař Ferdinand 7. září 1848 vydal patent o zrušení roboty. V podstatě se jednalo o likvidaci celého feudálního systému, nešlo jen o zrušení povinné práce, kterou poddaní vykonávali. *Roku 1848 byla zrušena zákonná ustanovení (v §§ 1122 a 1123 obč. zák.) zakládající se na starých poměrech poddanských, která připouštěla nucené práce a dělené vlastnictví půdy. Věčné dávky prohlášeny zákonem za nedovolené a zrušeny a nařízeno vybavení pozemků (cís. pat. ze 7. září 1848 (s. z. s. 1180 1, 2, 3); pozdějšími zákony a nařízeními (výn. min. z 2. října 1849, zák. ze 4. března 1849 č. 152 ř. z. a z 5. července 1853 č. 130 ř. z.) stanoven způsob provedení zrušení poddanství a úplné svobody půdy. Ustanovení tato byla doplněna základními zákony státn. z 21. prosince 1867. čl. 7., kterým znova a s důrazem poměr poddanský zrušen.*⁴³

Avšak ke zrušení roboty na Moravských Kopanicích nedošlo. Kopaničáře nikdo o vydaném patentu neinformoval, neučinili tak kněží, učitelé ani úřady. Úředníci světlovského panství začali situaci řešit až o mnoho let později, na Bojkovsku od roku 1885 a v oblasti Moravských Kopanic až v letech 1887 a 1888. Pozvali Kopaničáře na světlovský zámek, kde jim oznámili, že si pole, která obhospodařují, musí buď koupit, nebo podepsat pachtovní smlouvy. Prostí Kopaničáři se v situaci příliš neorientovali a vrchnost této neznalosti využila. Víme, že existovali minimálně dva obyvatelé Kopanic, kteří smlouvu odmítli podepsat – Ondřej Gabrhel ze Žitkové a jistý Kročil z Vyškovce, jejich osud však není známý. Jakmile téměř všichni podepsali s úředníky pachtovní smlouvy, vrchnost začala zvyšovat nájem tak, aby jej nebylo možné platit. V případě, že některý z nájemců přestal platit za svou půdu, musel ze svého obydlí odejít. Panští myslivci stavení zcela rozbořili nebo zapálili a celý pozemek zalesnili.⁴⁴

Malá pole, která si Kopaničáři od světlovského panství pronajímali, byla jejich jedinou možností obživy. Snažili se tedy dělat vše pro to, aby o své pozemky nepřišli. Pachtovní smlouvy se po třech letech obnovovaly. Velmi rapidně se zvyšovalo nájemné, často až do té míry, že výrazně přesahovalo výnos z pole. Kopaničáři tedy nejen platili nájem, ale stále byli nuceni pracovat na *panském*. Během žni museli pracovat nejprve na polích velkostatkářů, teprve když zbyl čas, mohli pracovat nad svým. Navíc se při práci setkávali s velmi hrubým zacházením, s tlčením holemi do krve, kopáním, nadávkami, pohlavky.⁴⁵ Odvedená práce se

⁴³ Moderní nevolníci, 1897, s. 9.

⁴⁴ Teřhal, 2011, s. 48.

⁴⁵ Moderní nevolníci, 1897, s. 13.

často neevidovala, a tudíž ani neproplácela. Pokud Kopaničář onemocněl a nedostavil se do práce, mohl dostat až 5 zlatých pokuty. I přes to, že si Kopaničář odpracoval nájem a dohodnutou robotu, mohl ho kdykoliv jakýkoliv úředník povolát do práce.

Případ, jenž ve svém důsledku ukončil robotu Kopaničářů, započal v roce 1894. Hrstka bojkovických sedláků se dostala do konfliktu se světlovským panstvím. Díky tomuto sporu se začali státní úředníci dozvídat o neobvyklých nájemních smlouvách. S bojkovickými sedláky pravděpodobně vrchnost jednala stejně, či přinejmenším podobně jako s kopaničářskými. Celý případ řešil Nejvyšší soud ve Vídni, který navrhl podání žaloby na určení vlastnictví. V Bojkovicích problém vyřešili poměrně klidně a rychle. Tamější sedláci byli movitější a sporná pole od velkostatku odkoupili. Za soudní spor by totiž zaplatili více než za odkoupení. Avšak na Moravských Kopanicích byla nastalá situace pro sedláky a zemědělce velmi obtížná, neměli na soudní proces ani na odkoupení polností dostatek finančních prostředků. Dobrou vůli v tuto chvíli projevil bojkovický rodák JUDr. František Koželuha a hradištský advokát Kroupa. Společně se vydali na Kopanice, aby zmapovali situaci v jednotlivých usedlostech, posléze sepsali pamětní list a s delegací se vydali do Vídně. Nicméně se vrátili bez úspěchu.⁴⁶

Koželuha a Kroupa se rozhodli zveřejnit záležitost roboty na Kopanicích v tisku, nakonec se mezi poslanci našli podporovatelé celé záležitosti. Byli to především Antonín Cyril Stojan, Ignác Seichert a František Důbrava. Při příležitosti svatby hraběte Bellegardema na Světlově pozvali poslanci mnoho Kopaničářů a delegace začala celou záležitost s hrabětem projednávat. Bellegarde se však obhajoval platnými nájemními smlouvami, světlovský velkostatek byl podle něj v právu. Nakonec přišel s návrhem, že je ochoten prodat každé pole i část pohraničních lesů za sto zlatých.⁴⁷

Antonín Cyril Stojan se snažil připravit podklady a chtěl vést soudní spor, avšak ve všech archivech i katastrech se Kopaničáři vedli jako dominikální osadníci. Prošel i spoustu dalšího historického materiálu, ale nenašel nic, co by v případném soudním sporu sloužilo jednoznačně v jeho prospěch. Jakmile Stojan pochopil, že by takový soudní spor mohl snadno prohrát, svolal do Starého Hrozenkova tábor lidu a zde vyložil, jaký je stav věci. Nabídl variantu soudu, což Kopaničáři zamítli. Stojan tedy předložil návrh, že si mohou dané pozemky odkoupit. Moravská hypoteční banka jim peníze půjčí a budou jí splácet úvěr. S tímto návrhem většina Kopaničářů souhlasila. Následně, 9. května 1899, se opět dostavil Stojan do Starého Hrozenkova, spolu s ním přijel i ředitel světlovského velkostatku Feyden, listovní z Uherského

⁴⁶ Teřhal, 2011, s. 49.

⁴⁷ Tamtéž, s. 49.

Brodu Směšný, oficiál Havránek a myslivci. Hrozenkovský starosta Vojáček s radními Janem Michalčíkem ze Žitkové a Josefem Šopíkem z Vyškovce odhadovali polnosti, smlouvy sepisovali učitelé ze Starého Hrozenkova, z Vápenic a myslivci. Legalizaci prováděli Havránek a Směšný. Poslanec Stojan každou smlouvu přečetl a nabídl k podpisu. Celý tento proces trval tři dny.⁴⁸

1.5 Starý Hrozenkov

Z vesnic, které tvoří oblast Moravských Kopanic je nestarší Starý Hrozenkov, ten se později stal i jejím přirozeným centrem. Na rozdíl od Žitkové, Vápenic, Vyškovce a Lopeníku se nachází v údolí. Nenajdeme tady klasické znaky tzv. kopaničářského osídlení. První písemná zmínka o vesnici Starý Hrozenkov se datuje k 21. srpnu 1261. Uvádí se v ní, že vesnice Vysoká Lhota na potoku Hrozenkově je Smilem se Střílek darována nově založenému cisterciáckému klášteru ve Vizovicích. Listina, ve které jsou tyto informace uvedeny, je falzum pravděpodobně z 15. století.⁴⁹ Vedle Vysoké Lhoty měl Smil darovat klášteru také Nivnici, Vizovice, Lutoninu, část Zádveřic, Drnovice, Vysoké Pole, Újezd, Leděč, Haluzice, Smilovy, část Březolup, Cetechovice, polovinu Lovčic, Přestavky, Líšeň u Brna, Plešovec, Chropyni, Zaříčí na Dřevnici, Slušovice, Želechovice, dnes zaniklý Cvikov a dnes zaniklé Potvorovice,⁵⁰ Vznik Starého Hrozenkova lze patrně klást již do 12. století, avšak neznáme přesné datum, kdy mohl být založen. Prameny, které by existenci Starého Hrozenkova potvrzovaly, také nemáme. Toto falzum je tak první, a na dlouhou dobu poslední, písemný pramen, který nám je k dispozici.

1.6 Vápenice

Obec Vápenice vznikla před rokem 1740 jako kopaničářská osada, která náleží ke Starému Hrozenkovu. Obec se osamostatnila až 15. června 1919. Původní obyvatelé se zabývali v první řadě primitivním pálením vápna, které prodávali po vesnici na vozech. Odtud je také odvozen název vsi. Během letních měsíců je málo úrodná půda živila poměrně málo, a tak odcházeli i s rodinami na sezónní práce jinam.⁵¹

1.7 Vyškovec

Vyškovec vznikl kolem roku 1730 také jako kopaničářská osada a stejně jako Vápenice se osamostatnil roku 1919. Jedná se o nejtypičtější vesnici kopaničářského typu

⁴⁸ Teřhal, 2011, s. 49–50.

⁴⁹ CDB V./1, č.290.

⁵⁰ Teřhal, 2011, s. 16.

⁵¹ Zemek, 1992, s. 779.

s roztroušenými chalupami. Vesnice je dlouhá osm kilometrů a leží v nadmořské výšce 488 metrů nad mořem.⁵²

1.8 Žitková

Žitková vznikla kolonizací na přelomu 17. a 18. století, mylně se dlouhou dobu soudilo, že vesnice vznikla až ve druhé polovině 18. století. Ves je dlouhá sedm kilometrů a nachází se v nadmořské výšce 590 metrů nad mořem. Žitková zůstala *pastvinářskou obcí* s chudým polním hospodářstvím až do konce druhé světové války. Do června 1919 byla součástí Starého Hrozenkova jako samota.⁵³

⁵² Zemek, 1992, s. 807.

⁵³ Tamtéž, s. 817.

2 Běžný život

Název Moravských Kopanic se odvozuje od způsobu obdělávání půdy v této oblasti či od domácího slova kopanina či kopanice, jež znamená horskou zemědělskou usedlost. Pole či spíše políčka umístěná na strmých svazích se kvůli špatné dostupnosti dala obdělávat pouze kopáním motykou. Starý Hrozenkov se nachází v údolí a v podstatě se vymyká z typického obrazu kopaničářského osídlení. Ve Starém Hrozenkově se domy stavěly podél hlavní komunikace v blízkosti Krátkovského potoka, který jím protéká. V ostatních vesnicích, jež do Moravských Kopanic spadají, můžeme pozorovat roztroušenost jednotlivých usedlostí a značnou vzdálenost mezi nimi, neměly žádné centrum. Až postupně se na místě, kde obvykle končila silnice, vytvořilo správní středisko. Ve větší míře k tomu došlo až po osamostatnění jednotlivých obcí.⁵⁴ Přístupové cesty nebyly vždy ideální, hlavní podíl na tom měly přírodní podmínky. V dobách, kdy se lidé přepravovali především chůzí, cesty na nákup či do kostela komplikovaly kromě terénu i dešťové a sněhové přeháňky.

Zvláštností přetrvávající na Moravských Kopanicích dodnes jsou názvy tratí v jednotlivých obcích, které můžeme najít i v mapách stabilního katastru. V žádné z vesnic nejsou pojmenovány ulice, a tak místní lidé mezi sebou používají právě názvy tratí. Ve Starém Hrozenkově jsou to: *Třebín, Díly, Skalky, Rolencovo, Rackovy, Brodské, Vrchy, Rovné* apod. Na Žitkové: *Lazy, Boky, Koprvasy, Doliny, Hudáky, Lokov, Paseky, Skaličí, Rokytová, Hutiska, Hutě, Bedové*. Ve Vápenicích: *U Zvonice, U Staré školy, V krátkých, Paseky, Uhliska, Šagátky, Komenské louky, Jasanové, Čisté, Kameničné*. Na Vyškovci: *Bošáčky, Jama, Kykula Vlčí, Chmelinec, Hříbovně*. Existuje jich daleko více, výše uvedené jsou pouze ty nejvíce známé. Dle mého názoru pojmenování dílčích tratí vzniklo pro větší přehlednost. Na Kopanicích žilo mnoho rodin, které měly stejná příjmení, ačkoliv se vždy nejednalo o příbuzné. Pro odlišení se mimo *prjézviska*⁵⁵ doplňovalo i to, kde konkrétní rodina bydlí.

2.1 Původ Kopaničářů

O původu Kopaničářů se vlastně dodnes spekuluje. Bylo vysloveno několik teorií, a dle hypotéz na základě analogií ve jménech osob a tratí v katastru, jsou patrné rusínské kořeny.⁵⁶ O rusínském vlivu na Moravských Kopanicích jsem více informací nedohledala, zmínka od Jana Součka je tedy jedinou, se kterou jsem se setkala. Obdobně se hledaly důkazy o polském a valašském původu osadníků. Obecně uznávaný názor o původu osadníků je, že původními

⁵⁴ Souček, 1980, s. 87.

⁵⁵ Přezdívký.

⁵⁶ Například šag – Šagátky.

kolonizátory byli uprchlíci před válečnými nájezdy Turků ze Slovenska, které spadalo Uherské království. Současně na Moravské Kopanice přicházeli rovněž kolonisté ze světlovského panství. Pro ně mělo kolonizování této oblasti bezesporu velkou výhodu v záboru jakéhokoliv množství půdy. S největší pravděpodobností převažovali kolonisté ze současného Slovenska, což se projevuje na nářečí i na způsobu zástavby nově vzniklých osad.⁵⁷

Nesmíme ovšem zapomínat, že během staletí Moravské Kopanice několikrát zpustly, a tím pádem docházelo ke kolonizaci opakovaně. Dále se ve způsobu života kopaničářského lidu projevuje i značná izolovanost, především geografická. V porovnání s dalšími vesnicemi na Uherskobrodsku se kopaničářské nářečí poměrně markantně liší. Není mnoho oblastí, kde by se v tak vysoké míře dodnes nářečí používalo, i když vlivem vzrůstající vzdělanosti, historických a společenských změn jej ve značné míře vytlačilo nářečí slovácké. Nicméně i v dnešní době se v běžné komunikaci používají některá zaužívaná slova, slovní spojení, pořekadla a přísloví předávaná ústně z generace na generaci. Některá slova však z běžné mluvy vymizela úplně. Samozřejmě největší podíl na uchování a předávání těchto tradic má ústní lidová slovesnost a folklór.

Mezi hlavní znaky kopaničářského nářečí patří nahrazení českého ř písmenem r. Ř se v mluvě vůbec nevyskytuje. Zde je patrný cizojazyčný vliv. Výslovnost je v kopaničářském nářečí nadmíru pečlivá. V běžné mluvě se vyslovují dvě po sobě jdoucí souhlásky ve slovech jako jedna, na Moravských Kopanicích se vyslovují obě.⁵⁸ Velké množství slov, která znějí v moravském nářečí krátce, se na Kopanicích vyslovují dlouze⁵⁹ nebo je prohozena délka samohlásek.⁶⁰ Zachovalo se rovněž dlouhé ó mezi souhláskami.⁶¹ Mezi souhlásky r, t, k a ó se mnohdy vkládá hláska v.⁶² Výslovnost hlásky l se též liší od jiných uherskobrodských vesnic jako například Suchá Loz a Bystřice pod Lopeníkem, kde se vyslovuje poměrně tvrdě. Na Kopanicích se l v některých slovech vypouští úplně.⁶³ Slabika ne měkne v ně⁶⁴, ti v ci⁶⁵, te v ce.⁶⁶ Te se také přeměňuje v če.⁶⁷ Dě i de se přeměňuje v dze.⁶⁸ Tolik k hlavním rysům

⁵⁷ Souček, 1980, s. 86.

⁵⁸ Panna, něplačce (neplačte).

⁵⁹ Něgdo (někdo), něčo (něco), bóty (boty).

⁶⁰ Babóvka.

⁶¹ Dvór (dvůr), išól (šel), mój (můj).

⁶² Kvóň (kůň), stvól (stůl), kvól (kůl).

⁶³ Žutý (žlutý), duhý (dlouhý).

⁶⁴ Něrob (nedělej, nepracuj).

⁶⁵ Císic (Tisic).

⁶⁶ Cenký (tenký), prsceň (prsten), ceplý (teplý).

⁶⁷ Češic (těšit se).

⁶⁸ Dzeci (děti), podzekovac (poděkovat).

místního nářečí.⁶⁹ V kopaničářském nářečí je možné pozorovat i vliv německého jazyka. Užívá se celá řada slov německého původu a důvodem je pravděpodobně časté odcházení za prací do Rakous kvůli obživě.⁷⁰

2.1.1 Prjézviska

Prjézvisko je označení pro přezdívku či neformální pojmenování rodiny. Měla jej každá rodina v oblasti Moravských Kopanic a sloužila, stejně jako název trati, pro snadnější identifikaci. Podle sčítání lidu z roku 1880 se na Žítkově nacházelo například deset rodin s příjmením Šopík (viz příloha, č. 9–11), tudíž nějaká forma rozlišení se stala nutností. Prjézviska se taktéž používají mezi místním obyvatelstvem dodnes. Pro představu uvádím několik z nich: *Helisovja, Kuricovja, Fučovja, Kúkolíci, Košovja, Gažovja, Cagovja, Rozmanitovi, Tomkovi, Lapocinjaci, Marušincovi, Gruňovských, Čačinovi, Jakubíkovja, Bačíkovja, Vajcovja, Zvercovja, Kačurjaci, Čvirik, Galocincovi, Hrotáci, Uhlíci*. Nejoblíbenější mužská křestní jména byla Jan, Jiří, Josef, Martin, Ondřej, Tomáš, Pavel. Mezi ženská patřila Dorota, Anna, Kateřina, Marie, Rozina a Běta.

2.2 Obydlí

Dům se označoval jako *chalupa*. Nejprimitivnější obydlí připomínaly zemljanky, ty už však v dnešní době na Kopanicích nevidíme. V roce 1894 navštívil český slavista, antropolog, etnograf a archeolog Lubor Niederle Moravské Kopanice. Během své návštěvy viděl příbytek, který nazval podzemní chatou. Na úroveň země čněla pouze nízká sedlovitá střecha. Střecha byla pokrytá drnem, haluzemi a listím. Uvnitř obydlí se uprostřed nacházelo ohniště.⁷¹ Následně se domy stavěly především ze dřeva, ty se nazývaly *drevenice*, domy s hliněnými stěnami označovanými *nabíjanice* a z menší části cihlové domy. Všechny typy domů bývaly pokryty doškovou střechou. Nejvíce se nová obydlí stavěla do *vincla, do takého rožáka*⁷², kvůli větru. Pro výstavbu nové chalupy bylo stěžejní vybrat vhodnou lokalitu. Dbalo se, aby se blízko obydlí nacházel zdroj vody, alespoň studánka. U domu si pak většina lidí studnu i močidlo⁷³ vybudovala. Charakter staveb určovaly přírodní a geografické podmínky. Místo určené pro stavbu domu se motykou urovnalo, zbytek okolí stavby se ponechal v přírodním stavu. Lesy na Moravských Kopanicích v té době tvořily především listnaté stromy a v menší míře se zde

⁶⁹ O kopanickej řeči, 2016, s. 29.

⁷⁰ Ukázky kopaničářského nářečí jsou v příloze č. 7.

⁷¹ Niederle, 1918, s.62.

⁷² Do písmene L.

⁷³ Napajedlo pro dobytek.

vyskytovaly smíšené lesy. Tento fakt ovlivnil výběr materiálu a stavební techniky.⁷⁴ Nezáleželo na tom, jaký druh dřeva se ke stavbě využije, muselo být však dostatečně silné, aby nebyla spotřeba materiálu příliš vysoká.

Jakmile se dřevo pořezalo a nechalo proschnout, tak se ze dvou stran nahrubo opracovalo. Na zvolené místo se nejprve položily čtyři obdélníkové kameny a na ně posadili spodní trámy neboli *podvaly*. Pro spodní trámy se využívalo tvrdé dřevo kvůli hnilobě jako buk, dub nebo jasan. Na rozích trámů se vydlabaly čepy, do kterých se vsadil další trám. Ke stavbě střechy se využívaly odřezky ze dřeva, které již bylo zpracováno nebo tenké smrkové dřevo. Mezery se ucpaly blátem smíchaným s plevy, později plevy nahradila ovčí vlna. Střechu pokryli *škripicovou slámou* důkladně zbavenou zrní kvůli myším. Škripica byla rostlina připomínající žito, ale na rozdíl od žita měla silnější slámu. Rostla na horách dva roky, následně byla vykácena. Pravděpodobně sloužila pouze ke stavebním účelům. Hřebíky se při stavbě nepoužívaly, místo nich využívali dřevěné klíny.⁷⁵

V obytné místnosti, která se nazývala *izba*, žili pouze lidé. Druhá místnost domu, nazývaná *pitvór*, sloužila v první řadě jako skladovací prostor a nechával se zde přezimovat dobytek. Slabší mláďata, u kterých hrozilo, že by nemusela zimu přežít, trávila nejhladnější období v izbe spolu s lidmi. Podlaha v kopaničářském obydlí bývala dlouho hliněná. Vykopala se asi půl metru hluboko, vylila se na ni voda smíchaná s plevy. Vyrovnal se povrch, jak nejvíc to bylo možné, a pukliny se vyplnily mazem. Až takto upravená podlaha pořádně vyschla, tak se finálně potřela. Stěny se natíraly na bílo, dekorace se většinou nevyskytovaly. Nicméně okolo oken se později sazemi malovaly vzory kopaničářského vyšívání.

Součástí vybavení izby byla pec, na které často spávaly děti. K výrobě potřebovali velkou kládu, jež se vypracovala do požadovaného tvaru. Obsypala se hlinou a přitloukla na místo, pak se špalek ve hlině vypálil. Nechal se tam jen úzký prostor, aby se dovnitř vešla lopata. Komíny zprvu lidé neměli, nahrazovaly je *čelustě*. Čelustě se vyrobily z proutí a uhnětly se na zeď. Z čelustí šel dým rovnou do pjěcky z lískových palic, které se nacházela na náizbí⁷⁶. Ze tří stran a seshora byla uzavřena, vespod se nacházela díra, kterou dým odcházela ze *šporhelta* i z pece.⁷⁷ Dveře se zhotovovaly z bukového dřeva a manipulace s nimi byla kvůli jejich váze poměrně obtížná, typické byly i velmi vysoké prahy.

⁷⁴ Lebáněk, Jak se staví chalupa.

⁷⁵ Lebáněk, Jak se staví chalupa.

⁷⁶ Prostor před domem.

⁷⁷ L. Niederle v díle *Moravské Slovensko* I. na straně 7, které vyšlo v roce 1918, píše, že komíny kopaničářské domy stále ještě neměly.

V zámožnějších rodinách se běžně vyskytovaly postele, nicméně chudší rodiny se musely spokojit s pryčnou. Tu využívali na spaní všichni členové domácnosti, kteří nespali na peci. Stůl mohl nahrazovat sud se zelím, na kterém ležel dekl. Stůl se nejčastěji vyráběl tak, že se do země zatloukly čtyři kůly a přes ně se položila deska. Obdobně se vyráběly i lavice. Takto zhotovené lavice však nebyly příliš mobilní, a tak nebyla možnost si je přiblížit k peci. Možnost spaní u pece na lavicích se vyskytla až později, kdy se kůly nezabíjely do země. Skříně se v kopaničářském obydlí často nevyskytovaly. Věci se spíš zavěšovaly na trámy. K uskladnění vybavení domu sloužily police sbité z desek. Brambory a řepa se uskladňovaly v díře s deklm, jež se nacházela většinou pod postelí, ale nebylo to pravidlem. Díry na uskladňování se nevyskytovaly nutně jen v chalupě, ale i okolo ní. Musela být v místě, kam se často nešlapalo. Taková díra byla na povrchu poměrně úzká, avšak velmi hluboká, vešlo se do ní až třicet pytlů s brambory. Díry se nevyzdívaly ani ničím nevymazávaly.

Další hospodářské budovy a plot se stavěly, až si hospodář našetřil nějaké peníze. Výstavba celého obydlí byla poměrně zdlouhavou záležitostí. Lidé si však často vzájemně vypomáhali a snažili se využít co nejvíce nejdostupnějšího a nejlevnějšího materiálu, kterým bylo bezesporu dřevo. Po výstavbě chalupy se postavila maštal pro dobytek, stodola a následoval plot. Plot se původně nevyráběl z desek. Začínalo se zatlučením kůlů do země, ty měly mezi sebou vzdálenost zhruba tři metry. Mezi ně se pak pěchovaly haluze.⁷⁸

Pro výstavbu *nabíjanic* se využívala hlína z bezprostřední blízkosti stavby bez předešlých úprav. Základ stavby tvořilo dřevo. Domy z nepálených cihel se stavily především na konci 19. a na počátku 20. století. Zpočátku se shromážděná hlína smíchala s plevy, poté se polévala vodou až do doby, než z ní vzniklo bláto. Bláto se prošlapávalo, a když dosáhli kýžené hustoty, nalévali jej do forem ze dřeva. Po ztvrdnutí se cihly nechávaly proschnout alespoň čtrnáct dní. Doškovou střechu nahrazovala plechová nebo eternitová.⁷⁹

Interiér typické chalupy na Vyškovci popisuje František Bartoš v díle *Lid a národ* z roku 1885. Po překročení *nálepku* (zápraží) vstoupíme do *pytvóru*. U stěn stojí tři *škrichy na obijlé*, putna na vodu, obyčejná putna a *trečafek* (škopek). V koutě je postavena motyka (okrouhlá), *kučovnica* (obyčejná motyka) a *širánka* (dole širší kučovnice). Nejdůležitější místností domu byla *izba*. V *izbě* u stěny blízko dveří se nacházela pec, nad ní *povalem* (stropem) je umístěn komín, jímž kouř za příznivého počasí odchází na *náizbí* (hůru). V komíně se umístily dva *habálky*, na které se zavěšoval měděný nebo železný kotlík na vaření brambor. V koutě *izby*

⁷⁸ Lebáněk, Jak se staví chalupa.

⁷⁹ Jančář, 1958, s. 41.

byly pod trámem přibity *poljence* (dvě bidla), jež nahrazovaly v kopaničářském obydlí komoru. Na nich stála uložená *korytá* (necky), *rječica*, měch s vlnou, *vahánek* (dřevěná mísa), *slamenica* (ošatka), *osla* (brousek na kosák) a další. Poblíž stojí dřevěná police, kde je uloženo především kuchyňské nádobí. Za roštem jsou zastrčeny lopata, nakladačka (lopata, kterou se nabírá těsto z díže), veslo (lopata, „co sa s nů koláčky do pece hážú“) a strůžek (struhátko). Nechybí ani dubový stůl a okolo něj jedlové lavice. Postel s polštářem a peřinou vlastnili pouze zámožnější, méně bohatí spávali na peci nebo na lavicích umístěných blízko pece. V létě pak mládež trávila noci zpravidla na seníku.⁸⁰

Co se týče exteriéru chalupy na Vyškovci, tak na dvoře se nachází tři chlévy. První z nich je vlastně jen zastřešená kůlna, vedle ní chlév pro dva voly, a nakonec chlév pro čtyři krávy. Naproti chlévům stojí kůlna na podestýlku pro dobytek a stodola.⁸¹ Pro představu, jak vypadal majetek hospodářů na Vyškovci, jsem do příloh zařadila soupisy pozůstalosti z počátku 19. století.

2.3 Obživa

Obyvatele Moravských Kopanic živilo kromě zemědělství především dobytkářství. Ke každé chalupě patřilo přibližně 5 hektarů zemědělské půdy. Kamenitá a málo úrodná půda jen stěží uživila celou rodinu, což také mimo jiné vysvětluje, proč tak často místní lidé odcházeli na sezónní práce do Uher, do Rakous nebo do úrodnějších oblastí Čech a Moravy. Nejrozšířenějšími plodinami byly brambory, zelí, řepa, žito, pšenice a oves. K nejběžnějším pokrmům patřila *kapustnica*⁸². V každém obydlí se nacházelo několik sudů se zelím, z těch se odebrala zelná voda. Do sudu se následně doplnilo stejné množství čisté vody. K zelné vodě se přidaly zelné odřezky, zasmažka, sůl a k hotové polévce se podávaly brambory vařené ve slupce nebo pečené. Kapustnica se jídala i několikrát denně. Často hospodyně vařily pohankovou kaši, *čír*⁸³, pohankové či pagáče z nekvašeného těsta. Pagáče se pekly místo chleba, který se často nejedl a byl poměrně vzácností. Chleba se jen mimořádně přivezl z města. V neděli se kopaničářské ženy snažily vařit co nejslavnostnější jídlo, podávaly se pery, šišky či *rezance* buď s mákem, nebo se sýrem. Rýže se v kopaničářské domácnosti vyskytovala vzácněji než

⁸⁰ Bartoš, 1885, s. 106–108.

⁸¹ Tamtéž, s. 108.

⁸² Polévka z kyselého zelí.

⁸³ Bramborová kaše, Čír se připravoval tak, že se ve vodě nechaly rozvařit brambory, které se zahustily moukou, když kaše vychladla, tak se polila mlékem nebo máslem. Při slavnostnějších příležitostech se podával čír se slaninou.

brambory a zelí. Ovšem připravovala se na několik způsobů.⁸⁴ Mimo výše vyjmenované pokrmy se vařily *zatrepané zemáky*⁸⁵, klobásová polévka, *púčky*, *škvarenina*, *pohančené krúpy*, *jakubová* polévka, *pupáky*⁸⁶ a vdolky.⁸⁷ Vesměs se suroviny, které využívali k přípravě jídel, opakovaly. Téměř ve všech pokrmech se objevovala mouka, brambory a vejce. To, co bylo nejvíce dostupné z domácích zdrojů.

Říkalo se, že *najčjaž do čerešní a do jahod*. Jakmile dozrály jahody nebo třešně, tak je chodily děti prodávat do města a za vydělané peníze koupili právě třeba chleba. Během období, kdy se plodiny zasadily, a ještě nebyla úroda, chodily ženy s dětmi pracovat k nějakému hospodáři jen za stravu. Lidé hodně spořili a podle toho vypadala i jejich strava. Vejce převážně prodávali na trhu, maso od řezníka nikdo nekupoval a zabíjeli jen v případě, když museli. Samozřejmě velmi důležitým živočišným produktem bylo mléko, z něj vyráběli tvaroh, smetanu a máslo. Ovoce, které posbírali okolo chalupy a v lesích, sušili a prodávali obchodníkům, kteří na Kopanice přišli. Sušárny stavěli poblíž chalupy, také ze dřeva. Umísťovali ji tak, aby v případě požáru nechytila chalupa. Hříby se využívaly hojně. V poměrně vysoce zalesněné oblasti se jich vyskytovalo velké množství.

Z dobytka chovali Kopaničáři především ovce, voly, krávy, prasata a drůbež. Krávu či dokonce více krav vlastnili ti zámožnější a v některých domácnostech se nevykytovala vůbec (viz příloha, č. 2–6). Pro Kopaničáře byla kráva hlavní zdroj obživy, protože dokázala uživit velké množství lidí. Samozřejmě všechna domácí zvířata se považovala za bohatství a v případě požáru se musely prvně zachraňovat. Nicméně nejběžnějším domácím zvířetem, jež vlastnili, byla ovce. Koně, kteří se běžně v okolí využívali na práci, nahrazovali voly. Kopaničáři dostávali také dobytek od pánů na *otelení* či na *připuštění*. Majitel si koupil tele nebo mladou jalovici, kterou nechal Kopaničáři na chování. Během jeho chování mělo proběhnout jedno či dvě otelení. Kopaničář se po dobu, kdy měl jalovici ve své péči, o zvíře staral a živil jej. Po dvanácti týdnech od otelení vrátil krávu majiteli. Za to od majitele dostal tele, pokud nepošlo a užitek po dobu dvanácti týdnů. Majitel dobytka měl v tomto případě 50–80 % výtěžku, kdežto Kopaničář neměl za svou námahu vlastně nic. Na *přírůstek* se dávali obvykle voly. Majitel si koupí jednoho nebo dva voly v ceně například šedesáti zlatých. Cenu vola pak oznámí chovateli, který disponuje právem společně a s vědomím majitele zvíře prodat. Většinou se

⁸⁴ Vařila se v mléce, až byla hotová, přidaly se do ní drobečky z mouky a vajíčka. Nakonec se znovu celá směs provařila. Jiný způsob úpravy se podobal výše zmíněnému, ale po provaření rýže v mléce se polila roztopeným máslem, posypala cukrem a skořicí.

⁸⁵ Brambory uvařené s vajíčkem, hladkou moukou a smetanou.

⁸⁶ Tradiční vánoční pokrm.

⁸⁷ Lebáněk, 1976, s. 8.–11.

prodávali za rok či za dva roky. Pokud utrží majitel za vola například sto dvacet zlatých, tak si nechá původní sumu, kterou za nákup zvířete dal a o zbytek se dělí s chovatelem.⁸⁸

Kopaničářští zemědělci disponovali především jednoduchými stroji a nástoji, často je dokázali zhotovit doma ze dřeva (viz příloha, č. 1). Mezi nejnutenější patřily dřevěný pluh, dřevěný vůz, *jarma* dřevěné,⁸⁹ cepy, vidle, kosa, motyky, dřevěné *řičice*⁹⁰ a ruční mlátička. Sáně se vyráběly z dobře opracovaného bukového dřeva. Sáně, jež se využívaly v létě, byly delší a zakončené rámem. Na nich se svázelo obilí a snopy. Na zimních saních se vozilo dřevo nebo hnůj.

2.3.1 Jarmarky

Jarmarky se konaly zpravidla několikrát ročně podle velikosti města či městečka, kde se pořádaly. V Bojkovicích, kam se z Moravských Kopanic chodilo nejčastěji, se pořádal jarmark čtyřikrát v roce. Cesta pěší chůzí do Bojkovic trvala přibližně dvě hodiny. Účel cesty nespočíval příliš v nákupu, jako spíš v prodeji dobytka.

2.4 Oděv

Surovinami, jež se zpracovávaly na výrobu oděvů, byly primárně ovčí vlna a konopí⁹¹. Ovčí vlna se používala především na výrobu svetrů. Z dostupných informací, jež se nasbíraly během sčítání lidu už v roce 1869, je patrné, že valná většina domácností na Moravských Kopanicích chovala alespoň dvě ovce. Stříhání ovčí probíhalo dvakrát za rok. Předtím než k samotnému stříhání došlo, musela se ovce důkladně umýt. Mytí probíhalo v potoku a následovaly tři dny sušení. Po ostříhání ovce se vlna kramplovala⁹², a takto zpracovaná vlna se předla na vřetenu či kolovratu. Z ovčí vlny se vyráběly papuče, punčochy, rukavice, haleny a nohavice. Ovčí kůže se užívala ke zhotovení kožichů a beranic, ty nosili většinou starší lidé.⁹³

Konopí, určené k výrobě textilií, si Kopaničáři pěstovali sami. Na jaro každý zasel přibližně deset arů dvou druhů konopí. Jednomu druhu se říkalo *poskonné* a druhému *macerné*. Sklízely se postupně, samčí rostliny po odkvetení, čili o měsíc dřív než samičí. Nato se svázaly do malých snopů, namočily do močidla a zatížily se haluzemi, aby zůstaly ponořené. V močidle zůstaly tři týdny. Po třech týdnech se snopyk rozestavěli na louku a stejný proces se opakoval i

⁸⁸ Moderní nevolníci, s. 19.

⁸⁹ Označení pro jho či jařmo, část postroje tažných zvířat.

⁹⁰ Síto.

⁹¹ Technické konopí.

⁹² Ke kramplování sloužily dva česáky z drobných hřebíčků. Jeden z nich se upevnil k lavici, dal se na něj kousek vlny a druhým česákem se po něm přejíždělo.

⁹³ Lebáněk, 1976, s. 5.

se samičími rostlinami. Následoval dlouhý proces zpracovávání konopí, ze kterého ve výsledku vzešlo podomácku vyrobené konopné plátno. Přechod k odlišným materiálům nastal na počátku dvacátého století. Konopné plátno se nahrazovalo plátnem bavlněným.⁹⁴

Kopaničářský kroj se již na první pohled odlišuje od všech ostatních krojů na Uherskohradištsku. Nenajdeme na něm příliš zdobných prvků a není zdaleka ani tak honosný jako ku příkladu vlčnovský kroj. Omezené finanční prostředky a celková chudoba kraje se tedy projevuje i na oděvu. Místní ženy se však kupované zdobné prvky snažily nahradit svou ruční prací, výšivkami. Výšivka zpočátku zastávala zpevňovací a spojovací funkci, až posléze se dostával do popředí její dekorativní význam. Ženy i muži vlastnili několik variant šatů, které zpravidla dělíme na pracovní a sváteční.

2.4.1 Oděv ženský

Součástí ženského kroje je *rubáč*.⁹⁵ Rubáč nahrazoval spodní prádlo a původně se zhotovoval z jednoho kusu konopného plátna. Na rubáč se oblékají *rukávce*.⁹⁶ Dalším prvkem, který se obléká na rukávce, je *leknica*.⁹⁷ Po oblečení rubáča, rukávců a leknice se kroj přepáše *sakem*.⁹⁸ Zásčera je posledním prvkem. Může být buď plátěná, nebo vyšívaná. Každá z nich se oblékala k jiným příležitostem. Vyšívaná se využívala hlavně ke slavnostním příležitostem.⁹⁹ V chladném období ženy nosily ještě jupku, halenu nebo *kacabaju*.¹⁰⁰ Hlavu svobodných dívek pokrývala čelenka a šátek, hlavu vdaných žen *šatka* a šátek. Vázání šátku bylo pro svobodné na babušku, tzn. omotané pod bradou a zavázané v týle.¹⁰¹ Vdaným ženám nesměly být vidět vlasy. Nejstarším druhem obuvi byly u žen i u mužů krpce, do nichž patří vlněné *preplety*.

2.4.2 Oděv mužský

Základem mužského oděvu byla *košela*. Způsob oblékání přes hlavu ukazuje na starobylost *košele*.¹⁰² Přes košelu nosili muži *lajbrik*.¹⁰³ Kalhoty využívané pro sváteční

⁹⁴ Lebánek, 1976, s. 4.

⁹⁵ Spodnička bez výšivky.

⁹⁶ Krátká košile. Vyšívané části tvoří obojek (u krku), příramky (na ramenou), ljamečky (okolo zápěstí) a oblast prsou (dolu prsíma).

⁹⁷ Skládá se ze dvou pevně sešitých dílů. Horní díl nazýváme kordulka a spodní díl tvoří hustě řasená sukně

⁹⁸ Jasně červený pás. Ten se vyrábí buď šitím, nebo pletením na rámu.

⁹⁹ Bartoš, 1885, s. 121.

¹⁰⁰ Krátký kabát.

¹⁰¹ Beneš, 1953, s. 91.

¹⁰² Tamtéž, s. 124.

¹⁰³ Vyšívaná vesta, jejíž výzdoba připomíná vojenskou uniformu. Je vyšitý z černého či modročerného vlněného sukna. Lajbrik šili i vyšivali krejčí.

příležitosti se nazývají *nohavice*.¹⁰⁴ Pracovní, tím pádem i běžnější variantou kalot jsou takzvané *traslavice*.¹⁰⁵ Od jara do zimy muži nosili širák – nízký kulatý klobouk. V zimě nosovali klobouky nebo kožešinové čepice. Stejně jako ženy obouvali krpce a bóty. Bóty jsou vysoké kožené boty s tvrdými holínkami a širokým nízkým podpatkem. Spíše se jednalo o výsadu zámožnějších.¹⁰⁶

2.5 Duchovní život

Na náboženské situaci se rozhodně projevoval vliv majitele obce. Také to mohla být zásadní obměna obyvatel poté, co byly Moravské Kopanice několikrát znovu obsazovány. Po celé 17. století patřil Starý Hrozenkov pod obnovenou katolickou farnost v Bojkovicích. Ovšem faráři se na Moravské Kopanice nevypravovali tak často, spíše vůbec. A tak si místní lidé žili v podstatě ve vlastní víře. Z pozdější doby víme, že na Moravských Kopanicích přetrvala spousta pohanských pověr a zvyklostí. Není však možné určit, ve které době zde pohanské zvyklosti zakořenily.

Ještě na konci 19. století zaznamenal František Bartoš mnoho pohanských pověr, kterými se kopaničářský lid řídil. Například štedrý den provázela celá řada pověr. Když zadělávala hospodyně na pupáky, tak se musela dotknout všech stromů, aby příští rok rodily. Byla-li svobodná dívka v domě, vzala si vařechu k nejbližší studánce a míchala v ní vodu. Pokud slyšela zpěv, do roka se vdala. Slyšela-li zvony, do roka měla zemřít. Z každého jídla na štedrý večer, v den božího narození a na Štěpána se dávalo první sousto z každého jídla do máselnice pod stolem. Obdobné pověry a obyčeje provázely kopaničářský lid během celého roku.¹⁰⁷

Důležitou událostí, která vedla ke značnému upevnění katolické víry, bylo založení misijní stanice Tovaryšstva Ježíšova. V roce 1676 rozhodla uherskohradištská jezuitská kolej, jež se věnovala rekatolizaci na jihovýchodě Moravy, o založení misijní stanice ve Starém Hrozenkově.¹⁰⁸ Prvním jezuitským misionářem působícím mezi lety 1676–1683 ve Starém Hrozenkově byl Čech Joannes Jobst. Po Jobstově smrti, až do roku 1697, nejsme schopni zjistit, který z misionářů uvedených v rukopise *Historia Collegii Societatis Jesu Hradistii ab anno 1635 usque annum 1771 incl.* na misijní stanici ve Starém Hrozenkově působil. Od roku 1697

¹⁰⁴ Také je šili krejčí. Existuje varianta šitá z tmavého i světlého sukna, světlé nohavice se vyskytují v České republice vzácně – jen na Moravských Kopanicích a na Strání.

¹⁰⁵ Dlouhé volné kalhoty z bílého hrubšího plátna bez výšivek.

¹⁰⁶ Křížková a kolektiv, 2018, s. 138.

¹⁰⁷ Bartoš, 1885, s. 143.

¹⁰⁸ Teřhal, 2011, s. 114.

zde působil Joannes Bukáč, následovali Christoforus Sádlo a Joannes Tuček. Za nejvýznamnějšího misionáře, jenž na stanici zároveň působil nejdéle, se považuje Carolus Kulich. S misijní prací začal roku 1752, ukončila ji až Kulichova smrt v roce 1780. Jezuité pracovali na obrácení Kopaničářů na katolickou víru celkem 98 let.¹⁰⁹

Dle záznamů vycházeli Kopaničáři dobře s kacíři,¹¹⁰ pohřbívali zemřelé na neposvěceném místě za osadou, bez rozdílů katolíků a kacířů, a neplatili faráři za pohřeb. Dále jezuité kritizovali i přístup světlovského panství. Šlechta se sama aktivně nepodílela na prosazování katolického náboženství. Ještě roku 1712 se podle zápisů na Kopanicích nacházelo tolik nekatolíků, že je nelze ani spočítat. Ti, kteří na katolickou víru přestoupili, se nechovali podle představ katolické církve, nechodili ke zpovědi a nedodržovali půst.¹¹¹

Po nástupu se misionář Karel Kulich obrátil k radikálnějším prostředkům, jež mu pomáhaly s prosazováním katolické víry. Mimo jiné páčil kacířské knihy a přesvědčoval nekatolíky konfiskací dobytka. Karel Kulich se zasloužil především o výstavbu kostela ve středu Moravských Kopanic, čili ve Starém Hrozenkově. Do té doby tam stály pouze dva kříže a socha svatého Jana Nepomuckého. Před boudou z prken, která se nacházela přímo u cesty a sloužila jako prozatímní kostel, zatloukl kůl s dřevěnou pokladničkou a nápisem „Pomozte nám postavit kostel.“¹¹² Roku 1765 odjel Kulich žádat o pomoc a podporu při výstavbě kostela do Vídně. Finanční podpory se mu dostalo i od místních hodnostářů, a tak v roce 1768 mohl být položen základní kámen nového kostela. Stavba neprobíhala snadno, často se musely získávat ve vzdálenějších městech další finanční prostředky. Místní lidé vzhledem ke své chudobě nepřispívali mnoho. Kostel se za pomoci různých dárců podařilo dokončit v roce 1774. Roku 1776 se Starý Hrozenkov povýšil na lokální farnost a nyní již bývalý jezuita Kulich byl ustanoven prvním farářem.¹¹³

Za nejslavnějšího faráře Moravských Kopanic se považuje katolický kněz Josef Hofer, jenž v hrozenkovské farnosti pobýval mezi lety 1910-1920. Nejvíce se proslavil bojem proti fenoménu žitkovských bohyní a snažil se o jeho vymýcení. Jeho působení se však do značné míry hodnotí jako rozporuplné. Na jednu stranu prosazoval modernismus, ale na druhou stranu bojoval proti liberálním učitelům. Kritizoval specifika místního života, požadoval změny

¹⁰⁹ Hofer, Po stopách jezuitské kultury na St. Hrozenkově a na Kopanicích, s. 3.

¹¹⁰ Exulanty, kteří se měli na Kopanicích usadit po bitvě na Bílé Hoře.

¹¹¹ Hofer, Po stopách jezuitské kultury na St. Hrozenkově a na Kopanicích, s. 7.

¹¹² Tamtéž, s. 47.

¹¹³ Tamtéž, s. 50.-51.

k lepšímu, avšak nehledal způsoby, jež by ke zlepšení vedly.¹¹⁴ Nakonec byl Hofer exkomunikován kvůli sňatku s Boženou Obranskou.

Kopaničářský lid přijal postupem času katolickou víru téměř bezvýhradně, což je patrné z materiálů pořízeného během sčítání lidu. I přes to, že samotná cesta do kostela byla poměrně náročnou záležitostí stejně jako cesta do školy, snažili se lidé chodit do kostela každou neděli. Na mši převažovali spíše starší lidé, mladší se starali o obživu a často jim práce nedovolovala si vyhranit čas na několikahodinovou cestu do kostela a zpět. Mnoho lidí se také kvůli sezónním pracím zdržovalo mimo farnost.

2.6 Zábava

Téměř veškerý čas trávili Kopaničáři obstaráváním obživy a prací. I přes to však existovala řada událostí, při které se scházeli, aby oslavili například návrat z *majérů*¹¹⁵ sklizeň, stavění májů, svatbu, křtiny atd. U žádné z těchto i jiných významných událostí nechyběla muzika. Na Moravských Kopanicích se nazývala tzv. *drevena muziga* a tvořili ji jen tři členové, dva houslisté a basista. Muzika na Kopanicích se pár znaky odlišuje od ostatních na Moravském Slovácku. Nikdy nedocházelo k seskupování hudeců s cimbálem, při některých hospodských zábavách se však vyskytovalo sdružení dřevěných a žesťových nástrojů.¹¹⁶ Dle starších nahrávek byl upřednostňován rytmus před harmonizací. Doprovody¹¹⁷ nepoužívají žádné zmenšené akordy. Většinou se používají 2/4 takty. Basa hraje na první dobu a kontry začínají na druhou dobu. Nejtypičtější jsou durové tóniny, přechody z durových tónin do molových a naopak, tyto přechody se jinde běžně nepoužívají. Dalším významným znakem kopaničářské muziky jsou osminové trioly.

¹¹⁴ Teřhal, 2011, s. 126.

¹¹⁵ Návrat mladých lidí ze služby.

¹¹⁶ Toncrová, Uhlíková, 2010, s. 44.

¹¹⁷ Basa a kontry.

3 Úděl ženy na Moravských Kopanicích

3.1 Dětství

Již od nejranějšího dětství se projevila diference mezi dívkami a chlapci, především v dělení prací a povinností. Zhruba od šesti let musela děvčata vypomáhat s mladšími sourozenci a s domácností, chlapci pak byli zapojováni do prací v zemědělském hospodářství. Práce se rozdělovala na mužskou a ženskou k tomu se děti vedly už od raného věku. Menší děti pomáhaly nosit dřevo určené k topení v kuchyni a pásly husy. Děvčata se poměrně brzy začala učit vařit, aby co nejdříve nahradila matku u plotny, a ta se následně mohla věnovat jiné práci. Větší děti pak vodily na pastvu i krávy, v movitějších rodinách, které vlastnily koně, pomáhaly s jejich údržbou. Dětem se také zadávalo řezání sečky.¹¹⁸ I u dobytka se činnosti rozlišovaly podle pohlaví. Dívky převážně dojily a chlapci měli na starost kydání.¹¹⁹

V dřívějších dobách se dětem hračky nekupovaly, to byla výsada jen panských dětí a dětí bohatých rodičů. První kupované hračky děti obdržely až na počátku dvacátého století. Chlapci dostali foukací harmoniku nebo dřevěné křiváky. Pro dívky se kupovaly porcelánové panenky. Obvykle se však hračky zhotovovaly podomácku. Starší kluci si ze dřeva vyřezávali koníky, housle, sáně, vozík a píšťaly. Mnoho volného času, kdy by si mohly děti hrát, nezbývalo. Jakmile povyroستly, musely pomáhat s domácností.¹²⁰

Zpočátku, než se vybudovaly školy i v ostatních obcích, všechny děti z Moravských Kopanic docházely do školy do Starého Hrozenkova. Cesta ze vzdálenějších končin tak byla velmi časově náročná. Ve Starém Hrozenkově se nacházela jednotřídka a učilo se ve dvou fázích. Dopoledne do školy přicházely menší děti a odpoledne měly vyučování starší děti. Přičemž v každé třídě se počet školáků pohyboval od třiceti do čtyřiceti. Docházku ovlivňovalo především roční období. V období sezónních prací většinou děti zůstávaly doma, aby mohly pomáhat svým rodičům. Přes zimu také mnoho žáků školu nenavštěvovalo z důvodu velké vzdálenosti, kterou by museli ujít v nepříznivém počasí velmi spoře oblečení. Do školy přes zimu docházely žáci, kteří bydleli poblíž.¹²¹ Děti se ve škole učily čtení, psaní a počítání. I přes to, že se na Moravských Kopanicích vyskytovalo velké množství nadaných žáků, nemohli si dovolit platit další studium.

¹¹⁸ Spařená sláma, kterou se krmil dobytek.

¹¹⁹ Ludmila Gabrhelová, Starý Hrozenkov 238, 17.12.2021.

¹²⁰ Lebánek, 1978, s. 34.

¹²¹ Lebánek, 1976, s. 37.

Kolem čtrnáctého roku děti ovládaly většinu prací, které společnost mužům a ženám přisuzovala jako jejich vlastní.¹²² V tomto věku je rodiče také často posílali do služby, rodiny bývaly početné a uživit všechny členy bylo poměrně problematické. Mladí lidé odcházeli poprvé do služby kolem patnáctého roku. Hrstka sedláků přicházela do vesnice službu nabízet. Náplň práce a odměnu sjednával sedlák s rodiči. Dívka měla pást dobytek a hlídat jeho děti, když půjde s manželkou na pole. Stávalo se, že někteří využili nezkušenosti mladých lidí a jejich rodičů a za práci nabídli poměrně malou odměnu – například jen oděv. Vzhledem k domluveným pracovním povinnostem a tomu, že jde jejich dítě sloužit poprvé, to rodiče považovali za adekvátní. Ve výsledku pak často mladý člověk musel vykonávat veškerou práci – obstarávat dobytek, kydat hnůj, štípat dříví, na jaro musel se sedlákem chodit na pole, sekat trávu, hrabat seno, vozit seno, vázat obilí a pást dobytek i v neděli. Do služby chodívali mladí lidé nejraději na úrodnou Hanou. Sedláci tam mívali i větší množství čeledínů a děveček. Za práci dostávali jídlo, plat a každý týden i nějakou odměnu. Chlapci finanční příspěvek a děvčata zástěru nebo šátek. Když se osvědčili, tak si je sedláci zamluvili i na příští rok. Služba u chlapců trvala *od Štěpána do Štěpána* a u dívek *od Nového roku do Nového roku*. Jakmile přišel chlapec ze služby na Štěpána s koláčem, tak se oslavovalo za přítomnosti chasy a muziky. Taková oslava probíhala i po návratu děvčat.¹²³ Dále se chodívalo do služby na dnešní Slovensko i do jiných koutů dnešní České republiky.

Obecně platilo, že děvčata mohla navazovat milostné vztahy dříve než chlapci, zpravidla od okamžiku, kdy vyšla školu. Toto bylo také období, kdy společnost u dívek tolerovala návštěvy zábav. Chlapci však mohli chodit mezi dospělou chasu v pozdějším věku, zpravidla po dosažení osmnácti let. Po dosažení osmnáctého roku se chlapcům také nebránilo v navštěvování děvčat. K projevům náklonnosti patřily dary a významnou příležitostí, kdy mohli chlapci kolektivně vyznat sympatie děvčatům, byl první květen. Tehdy chlapci pro své vyvolené stavěli máje. Tento zvyk se považoval za poměrně důležitý a provázely jej oslavy u rodičů dívky jak při jeho stavění, tak při kácení.

Vesnická společnosti očekávala odlišné chování chlapců a děvčat i v případě tradičních vesnických zábav. Zatímco chlapcům bylo schváleno před muzikou zpívat a verbovat, od děvčat se očekávalo chování v podstatě pasivní. Za nežádoucí se považovalo, ani kdyby děvčata navštěvovala taneční zábavy v jiných vesnicích, považovalo se to za hanebné a potupné.¹²⁴ Zábavy se mnohokrát organizovaly v jednotlivých staveních. Když byla prázdná stodola,

¹²² Popelka, 2011, s. 65.

¹²³ Lebánek, 1976, s. 91.

¹²⁴ Popelka, 2011, s. 69.

přinesl se do ní stůl z kuchyně, zavolala se muzika a zpívalo se. Takto se vytvářel prostor nejen k zábavě, ale i k seznamování či navazování vztahů.¹²⁵

3.2 Předmanželská sexualita

Život na Moravských Kopicích byl podřízen katolickému náboženství, jež považuje předmanželský styk za hřích a vysloveně jej zakazuje, přesto však vesnická společnost dokázala předmanželský sexuální styk tolerovat. Samozřejmě zde existoval. Hlavně v případě, kdy bylo zjevné, že si chlapec dotyčnou dívku vezme za manželku. Předmanželský sexuální život byl víceméně běžnou záležitostí, což potvrzuje více zpráv. Stěžejní zprávy o tom dokládají matriky, porovnání data sňatku a narození prvního dítěte.¹²⁶ Josef Hofer, který působil mezi lety 1910-1920 jako farář ve Starém Hrozenkově, popsal rozšíření tzv. *výminky* na Moravských Kopicích: *Víte všichni, že je v naší farnosti zastaralý zlovyk. Jakmile totiž snoubenci požádají na farním úřadě o ohlášky, domnívají se, že jsou svoji. Stává se zde tedy dodnes, že si vede z fary buď ženich nevěstu nebo nevěsta ženicha do chalupy svých rodičů; jak se zde říká, na výminku, a že už spolu žijí jako oddaní. Když se v době výminky jeden druhému nelíbí, jde každý z nich, odkud byl přišel, a za chvíli přijde on s jinou a ona též s jiným o nové ohlášky, jako by se ani nechumelilo. Je dokázáno již mnohými případy, kolik nevěst takovou výminku hořce odpykalo. Sám se také snažil tomuto zvyku učinit přítrž. Všechno mé napomínání, výstrahy a hrozby byly dosud jako kdyby házel hrách na zed'. Ode dneška to tedy udělám jinak. Zví-li, že má na výmince ženich nevěstu nebo nevěsta ženicha, zastavím jim prostě ohlášky, kdyby měli snad před třetí ohláškou, a nesezdám je spíše, až se prokáže, že po celou dobu ohlášek bydleli ve svých otcovských domech. Zároveň prosím všechny farníky, by mi bez prodlení oznámili, zvědí-li, že má on ji nebo ona ho na výmince.¹²⁷ I přesto, že předmanželský pohlavní styk nebyl výjimečným společenským jevem, mravní zachovalost dívek a chlapců se hodnotila diametrálně rozlišně. Dívka si za předmanželský styk často vysloužila kritiku, avšak chlapec jen zřídka. V polovině 20. století spolu mladí lidé přes noc už zůstat mohli v podstatě beztrestně, bez předsudků a nikdo se tomu nepodívoval. Nicméně společné žití bez sňatku se považovalo stále za nepřipustné. Většina párů se sezdávala poměrně krátce poté, co navázali známost, většinou protože museli. Avšak optimální délka známosti i kolem 50. let zůstal zhruba jeden rok.¹²⁸*

¹²⁵ Ludmila Gabrhelová, Starý Hrozenkov, 17.12.2021.

¹²⁶ Popelka, 2011, s. 69.

¹²⁷ Hofer, 1923, s. 118–119.

¹²⁸ Ludmila Gabrhelová, Starý Hrozenkov, 17.12.2021.

3.3 Délka známosti

Možností a příležitostí k setkávání mladých lidí za účelem intimity bylo na vesnici nepřeberně. Nabízelo se například při doprovázení z tanečních zábav, při vykonávání společných prací či při celé řadě výročních obyčejů. Jednou z největších a vyhledávaných příležitostí k intimnímu styku bylo přespávání mládeže na půdách v letních měsících.¹²⁹ Na jaře a v létě spávaly dospělé dívky venku, ve stodolách či na seníku. Za účelem přespávání se setkávalo i více dívek z různých rodin. Sláma se přikryla prostěradlem, z domu si také přinesly polštáře i peřiny. Leckdy se však stávalo, že za děvčaty přicházeli mládenci a společně se bavili až do rána.¹³⁰ Za optimální délku známosti se považoval jeden rok, mnohdy se však sňatek uzavíral po podstatně kratší době.

3.4 Staré dívky

Pro vesnickou ženu byl dlouhou dobu smysl života jediný – provdat se a mít děti. Nesouviselo to jen s jejich touhou či přáním, ale i s tím, aby bez problému zapadla do společnosti. Ve vesnicích na Uherskobrodsku, včetně Moravských Kopic, se svobodnými ženami doslova pohrdalo a bývaly často terčem posměchu.¹³¹ Na Moravských Kopicích se svobodná dívka od vdané ženy odlišovala i podle účesu. Dokud se děvče nevdá, nosí spletené vlasy v *lelík*. Vdaná má vlasy ovinuty kolem hlavy. Nemohla-li se dívka provdat, smáli se jí, že jí pod lelíkem roste kurděj čili hnisavý bolák. Největší nadávkou pro neprovdané dívky na Kopicích bylo *stará dziévko* nebo *rosce ci kurdzej pod lelcom*.¹³² Zásadní pro ženu bylo vdát se, jak se jí v manželství vedlo, se považovalo za druhořadé. Když se žena vdala, nikdo ji už nemohl osočit z toho, že *k ničemu nebyla* a že *ji žádný nechtěl*. Říci o ženě, že *ji žádný nechtěl*, byla větší potupa, než když jí někdo řekl, že „*je prespalka*“, tzn. má nemanželské dítě. *At' je už její muž jaký chce, rovný, hrbatý, malý, chromý, chudý nebo bohatý, na tom už tak dalece nezáleží, jen když je – muž. Raději bude ona na něho dělat, dřít se ve dne v noci, vše ráda snese a snese to dříve než tu hanbu: „Žiaden ca nechcel, tož budzeš viazac po smrci pred peklom piesek.“*¹³³ Pokud dívka zůstala svobodná, její postavení v rodině zůstalo velmi nízké a vlastně tím byla pasována do role služky, kterou vykonávala už po celý život. Společensky lepšího postavení dosáhly dokonce i prespanky, které se provdaly. Ještě v 50. letech dvacátého století

¹²⁹ Popelka, 2011, s. 71.

¹³⁰ Lebáněk, 1977, s. 15–17.

¹³¹ Popelka, 2011, s. 72.

¹³² Hofer, 1923, s. 101.

¹³³ Hofer, 1916, s. 44.

se na neprovdanou dvacetiletou dívku pohlíželo s rezervou. V té době nebylo ani myslitelné, aby spolu mladí lidé bydleli tzv. *na psí knížku*, nesezdání.¹³⁴

3.5 Prespanky

Prespankami se nazývaly padlé dívky, těhotné nevěsty a svobodné matky. Na Uherskobrodsku se obrazně říkalo, že se žena *prespala* nebo *zkurvila*.¹³⁵ V minulosti se *prespanky* podrobovaly až tělesným trestům: vystavení na pranýři či uvěznění. *Prespanky* i jejich svůdci platili dokonce peněžité pokuty. Rozdílné sankce vůči těmto neprovdaným těhotným ženám, či svobodným matkám se udržely do konce 19. století, mnohé ještě také ve 20. století. Když se ve Strání před 1. světovou válkou chystala svobodná matka do kostela, musela nejprve počkat na příchod svých nejbližších příbuzných a každého potupně zdravit *Vítám Vás do kostela, já sem sa dopustila*. Ve Vlčnově i ve Veletinách se scházela chasa z celé vesnice před domem *prespanky*, kde hráli na harmoniku, *šandrovali*¹³⁶ a mládenci zpívali různé oplzlé písně. Dále hrávali posměšná představení, při kterých například houpali s kolébkou.¹³⁷ Svobodné matky také nesměly stát v kostele mezi děvčaty, stávaly buď v žebračce, nebo mezi vdanými ženami. Na Moravských Kopicích se o *prespankách* říkalo, že se vdávaly s *ricú popredku* a svalovaly se na ně příčiny případných přírodních pohrom. Dívka musela zůstat doma dlouho. Bála se chodit na veřejnost.¹³⁸ *Prespanky* mohly svůj hřích odčinit jedině tehdy, kdyby šly k úvodu, což jim však církevní předpisy nedovolovaly. Ženy z nejbližší rodiny nebo sousedky z obavy před případným neštěstím, pomohly *prespankám* vykonat úvod bez kněze, tzv. černý úvod. Při první příležitosti, kdy se alespoň trochu zlepšil zdravotní stav šestinedělky, se sešlo několik sezdaných žen v jejím domě, vzaly ji mezi sebe a třikrát s rozžatými svícemi obešly kolem stolu. Přitom se společně modlily a matka či kmotra *prespanku* pokropila svčenu vodou. Nicméně, aby ze sebe smyla i hřích, musela se dostavit k církevnímu úvodu. Čekalo se proto na vhodnou příležitost, až některá žena z jejího okolí půjde v šestinedělí k úvodu. Tehdy se vmísila mezi kmotry a obešla s nimi se zapálenou svící oltář, to znamenalo její očistu.¹³⁹

Nemanželské dítě však neznamenalo hanbu jen pro jeho matku, ale i pro celou rodinu. Takové dítě zhoršilo dále možnost provdání *prespanlky*. Ženich, mnohokrát i sám otec dítěte,

¹³⁴ Ludmila Gabrhelová, Starý Hrozenkov, 17.12.2021.

¹³⁵ Popelka, 2011, s. 74.

¹³⁶ Posměšně gratulovali.

¹³⁷ Popelka, 2011, s. 74.

¹³⁸ Lebánek, 1977, s. 32.

¹³⁹ Popelka, 2011, s. 79.

si nárokoval větší věno. Ve většině případů rodiče nevěstě na věně přidali. Diskriminaci zažily později i samotné děti. Od svých vrstevníků i od dospělých lidí slyšávaly často posměšky. V minulosti bylo svobodných matek poměrně hodně, nejednou mívaly i více než dvě nemanželské děti. Často chtěly *prespanky* jméno otce jejich dítěte zatajit, zejména pokud se jednalo o ženatého muže. Podle Josefa Lebánka na Moravských Kopanicím ženě, která odmítala sdělit jméno otce jejího dítěte, nechtěli pomoci při porodu. V bolestech pak jméno většinou prozradila.

3.6 Předsvatební a svatební záležitosti

Nejdůležitějším, a v podstatě jediným posláním ženy, bylo po staletí provdat se a stát se matkou. I na Moravských Kopanicích se mnoho sňatků uzavřelo z rozumu a hlavní slovo náleželo rodičům. Sňatky mezi sebou uzavírali především lidé z Moravských Kopanic. Sňatků uzavřených s přespolními ženami či muži se vyskytovalo podstatně méně. O této skutečnosti svědčí řada dochovaných matrik i sčítání obyvatelstva.

Mladí lidé se leckdy museli podřídit přání rodičů, i když s ním sami nebyli ztotožnění. O tom svědčí i případ jednoho z movitějších domkařů z Vápenic, Jana, který se odehrál na počátku 20. století. Tento domkař poměrně často a rád zavítal do hospody ve Starém Hrozenkově, kde hrával mimo jiné karty s vdovcem ze Žitkové. Vdovec se čtyřmi malými dětmi hledal novou manželku, aby se mohl opět naplno věnovat hospodářství. Neměl mezi lidmi moc dobrou pověst, pil a rád se soudil. Jan měl dvě dcery ve věku, kdy už se mohly vdávat, přivedl vdovce k sobě domů a dcerám nařídil, že jedna z nich si ho musí vzít za manžela. Starší z dcer se chovala poměrně odbojně a otcovo rozhodnutí odmítla, zatímco mladší z bázně moc neprotestovala. A tak si daného vdovce vzala mladší ze sester. Starší dcera se nikdy neprovdala a odešla z Moravských Kopanic na službu do Prahy. Z vděčnosti se snažila sestře celý život vypomáhat. Její sestra měla se svým manželem další čtyři děti, a tak jí posílala alespoň oblečení, a když měla, tak i menší finanční obnos.¹⁴⁰ Takto samozřejmě neprobíhala domluva všech sňatků, avšak i takové případy se zřídka objevily. V rámci svatby a předsvatebního období se dodržovaly určité zvyklosti.

¹⁴⁰ Ludmila Gabrhelová, Starý Hrozenkov, 17.12.2021.

3.6.1 Námluvy

Rozlišovaly se námluvy v širším a užším slova smyslu. V širším slova smyslu se jako námluvy označovalo období, kdy se muž dvořil ženě. V užším slova smyslu se jednalo o den, kdy muž požádal o ruku své budoucí manželky a jednalo se o podmínkách svatby. Jednalo se o velice vážný akt, v němž měli hlavní slovo rodiče. Rozhodujícím faktorem byl majetek, protože téměř nikdo neměl vyšší vzdělání než základní, ani velký kapitál.¹⁴¹ Běžně se zde vyskytovali i prostředníci k domlouvání sňatku, jednalo se například o ženy z příbuzenstva. Jakmile se sňatek částečně předjednal, chodilo se na námluvy. Konaly se obvykle v pátek před první ohláškou, nicméně přesný den nebyl nikdy pevně stanoven. Na Moravských Kopicích se námluvy označovaly také jako *prímluvy* nebo *pytačky*. V této fázi se zjišťoval závazný souhlas rodičů a jednalo se o výši věna. Na námluvy nechodil pouze budoucí ženich, k jednání si přizval osobu dobře informovanou o poměrech v rodině své i nevěstiny rodiny. Ta většinou měla funkci moderátora jednání, často ho i vedla. Na výběru námluvčích velmi záleželo, neboť na námluvách se sjednávaly podmínky svatby i výše věna. Ve většině obcí chodil na námluvy ženich se svým otcem nebo některým mužem z nejbližšího příbuzenstva. Probíhal vždy v domě nevěsty, často až po setmění, když byly ukončeny práce. Poté, co byl předeslán účel cesty, nastala fáze dohadování o případném věnu. Stávalo se také, že se rodiny na věnu neshodly, námluvy se tak musely přerušit a pokračovalo se jiný den. Leckdy probíhalo namlouvání v bouřlivém duchu. Ke slušným mravům náleželo, aby matka nevěsty zpochybňovala připravenost své dcery na sňatek.¹⁴² Nešlo jen o otázku dobrých mravů, ale takové drahoty se dělaly i proto, aby ženichově straně ukázaly, že jejich dcera může mít i víc nápadníků. Případně, aby ženichova strana slevila ze svých nároků na vysoké věno. Jakmile se obě rodiny úspěšně shodly na výši věna a výbavě, následovalo pohoštění, při kterém se dohodlo, kdy se udělají svatební a odstupní smlouvy a domluvil se termín svatby. Na Moravských Kopicích po úspěšných námluvách rodiče nevěsty udělovali ženichovi s nevěstou své požehnání. Ženich s nevěstou si podali ruce, nevěstina matka jim je svázala růžencem a přitom pravila: *Něch vás Pámbo požehná na dzecoch aj na majetku, dá vám zdravje ščascje, Božje požehnaŕje*. Tímto aktem se mělo pojistit, aby mladí nezapomněli na svůj slib a neporušili jej. Uzavírala se i písemná smlouva, která měla zajistit platnost ústní dohody. Tu potvrzovali novomanželé, svědkové, rodiče novomanželů a obecní představenstvo. Smlouvy nabyly právní platnost po vykonání svatebních obřadů. Jak již naznačuje obsahová i formální stránka námluv, bylo

¹⁴¹ Lebánek, 1978, s. 2.

¹⁴² Tamtéž, s. 4.

zřejmé, že se jednalo především o hospodářsko-právní akt. Sloužil k tomu, aby se zabezpečila velikost věna nevěsty a hodnota ženichova podílu vnesená do budoucího manželství.¹⁴³

3.6.2 Ohlášky

Po úspěšných námluvách se chodívalo na faru zařídit, aby páru mohly být čteny ohlášky. Ohlášky byly církví předepsaná zveřejnění chystaného manželství, bez nich by sňatek nepovažovala církev za platný. Na faru se ráno po námluvách dostavil jak chlapec s dívkou, tak oba svatební otcové. Sňatek se ohlašoval zpravidla třikrát, vždy každou následující neděli. Doba mezi jednotlivými ohláškami představovala období, v níž mohl kdokoliv vznést námitky proti uzavření manželství. K vyslovení námítky otevřeně docházelo jen výjimečně, leckdy se tak ovšem dělo nepřímou. V Horním Němčí nebo ve Slavkově například náhodou padaly modlitební knihy na zem, když se vdávala dívka, jež měla špatnou pověst. Pokud to situace žádala, mohly se ohlášky uskutečnit i najednou, například pokud vdovec potřeboval co nejrychleji pomáhat v hospodářství nebo byla-li nevěsta v jiném stavu. Období mezi ohláškami sloužilo nejen k prostoru pro vyslovení námítky, ale i k přípravě svatby. Budoucí manželé přicházeli na katechismus, z něhož museli prokázat své znalosti, vykonávaly se svatební smlouvy a zajišťovala se sousedská výpomoc. Od této doby byl pár nazýván ženichem a nevěstou. V kostele měli svá specifická místa. Nevěsta stávala v prostoru mezi svobodnými děvčaty a vdanými ženami. Vedle ní stály nejstarší a nejmladší družička. Ohlášky se přečetly na hrubé mši. Téměř obecným pravidlem bývalo, že nevěsta ani ženich se prvního čtení ohlášek v kostele neúčastnili. Výměna darů mezi nevěstou a ženichem se vztahovala zejména k druhé ohláškové neděli. V tento den také zvala nevěsta na svatbu své družičky, ženich své družby a mládence.¹⁴⁴

3.6.3 Zvaní na svatbu

Zvaní na svatbu se považovalo za velmi důležitý společenský akt. Mnohdy se s ním začínalo již v neděli po prvních ohláškách a poslední se provádělo ještě v den svatby. Nepsaným pravidlem se stalo, aby se všichni hosté pozvali několikrát. U významných svatebních hostů, jakými byli kmotři a nejbližší rodina, se několikačetné pozvání předpokládalo automaticky, ti také museli být poznáni jako první a naposled je o účast na svatbě prosila nevěsta se ženichem v den svatby. Jelikož byl tento společenský akt velmi časově náročný, vypomáhali s ním i družbové. Ve většině případů se začínalo se zvaním až po druhé ohláškové neděli. Vedle kmotrů se přednostně pozvaly osoby určené za svatební funkcionáře. Následovalo

¹⁴³ Popelka, 2011, s. 281.

¹⁴⁴ Popelka, 2011, s. 282, 283.

zvaní svědků, tet a strýců. Matky novomanželů většinou sjednávaly kuchařky. Pokud se na některé zvaní zapomnělo, zejména především na poslední zvaní, dotyčný se mohl urazit až do té míry, že na svatbu vůbec nepřišel. Pokud byl některý z hostů příbuzný jak ženicha, tak nevěsty, musel být pozván oběma stranami. Na zvaní používali družbové formulí, která obsahuje veskrze stejný základ. Součástí mělo být křesťanské pozdravení, zobrazila se úcta k pozvaným osobám a zároveň poskytla informace, kdy a kam se má host dostavit. V pozvání zdůrazňovala i skutečnost, že účast na svatebním veselí je sousedskou výpomocí, která musí být oplacena. Zvaní ženicha a nevěsty nebylo pevně dáno. Na Moravských Kopanicích začínali družbové se zvaním o něco dříve, kvůli velké vzdálenosti mezi jednotlivými usedlostmi. Několikanásobné zvaní se postupně vytratilo. Od roku 1950 se ohlašovalo jen jednou, a to týden před svatbou.¹⁴⁵

3.6.4 Loučení se svobodou

Přípravy v předsvatebním období vyvrcholily posledním dnem svobody ženicha a nevěsty. Loučení se svobodou probíhalo zpravidla večer a na Uherskobrodsku se nazývalo *svíca*, na Moravských Kopanicích někdy také *zvárky*. Jednalo se o příležitost, kdy se v domech ženicha a nevěsty scházeli jejich přátelé, vrstevníci a příbuzní, aby se s nimi rozloučili s jejich svobodou před vstupem do manželského svazku. Do roku 1950 se oddávalo většinou v úterý, čili loučení se svobodou probíhalo v pondělí večer. Jakmile se uzavírání manželství stalo spíše sobotní záležitostí, pořádala se *svíca* v pátek večer. V den loučení se svobodou zašli družbové pro muzikanty a přivedli je do domu nevěsty. Tam se večer sešla chasa, která zpívala a tančila až do půlnoci. Na *svícu* k nevěstě běžně přicházeli mládenci a děvčata, kteří se svatby nezúčastnili. V den loučení děvčata chystala svatební kytky pro pozvané hosty. Zdobil se i svatební vchod – kolem dveří se upevnil věnec ze zeleného chvojí, do kterého se v létě vplétávaly luční květy.¹⁴⁶

3.6.5 Volba prvního svatebního dne, délka svatby

Prvním svatebním dnem je rozuměn přímo den církevního oddání. Během prvního dne i během následujících dní jsou vykonávány obyčejně tradiční svatby. Až do konce druhé světové války připadal na Uherskobrodsku první svatební den nejvíce na pondělí a na úterý. V Pomoraví a na horách to obyčejně bývala středa.¹⁴⁷ Praktické potřeby volbu prvního svatebního dne významně ovlivňovaly. Důležitým faktorem bylo, aby den *svíce* nepřipadl na neděli, protože

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 285–287.

¹⁴⁶ Popelka, 2011, s. 288.

¹⁴⁷ Niederle, Chotek, 1922, s. 676.

v tu dobu vrcholily přípravy na svatbu. Po skončení druhé světové války se na Moravských Kopanicích i na celém Uherskobrodsku se sňatky uzavíraly především v sobotu. Tendence uzavírat sňatky v nepracovní den se ujala poměrně rychle, takže svatba uzavřená v pracovní den je spíše výjimkou. V dobách soukromého zemědělského hospodaření si lidé mohli vybrat jakýkoliv den v průběhu týdne, pokud se nejednalo o období žni nebo jiných neodkladných prací. Od doby, kdy obyvatelé vesnice začali být vázáni na pevnou pracovní dobu, se prosazovala nutnost uspořádat svatbu ke konci týdne, tedy v sobotu a v neděli. Po druhé světové válce se svatba konala zpravidla po tři dny. V pátek se loučilo se svobodou, v sobotu proběhl samotný obřad a v neděli ještě probíhaly oslavy, tzv. popravky. Když se sňatek uzavíral během týdne, svatba trvala i více dní. Na Moravských Kopanicích svatba tradičně začala v neděli večer a končila ve čtvrtek o půlnoci. V neděli večer probíhalo loučení se svobodou u nevěsty, v pondělí proběhly oddávky v kostele ve Starém Hrozenkově a probíhalo vybírání do koláče u nevěsty. Následně v úterý vedli nevěstu k ženichovi, kde se vybíralo do koláče od jeho svatebčanů a poté následovalo čepení. Ve středu, případně ještě ve čtvrtek, probíhaly popravky. Pátek se považoval za postní den, kdy by svatební oslavy neměly pokračovat.¹⁴⁸

3.6.6 Ráno u ženicha a nevěsty

Když pocházeli partneři ze stejné obce, svatební hosté z ženichovy strany se scházeli u ženicha a nevěstino příbuzenstvo zase u nevěsty. Ve svatebních domech pak družičky připínaly každému ze svatebčanů *voničku*. Většina obcí používala voničku z asparágu. Připevňovaly se na přední část vesty nebo na klogy kabátů. Před ženichovým domem se sešla i muzika. Od ženichova domu se chodilo průvodem pro nevěstu.¹⁴⁹ Za velmi významný akt bylo považováno oblékání nevěsty. Dle společenských norem na sobě musela nevěsta mít všechny části kroje zcela nové. Nejobřadnější součástí svatebního kroje nevěst se stala úvodnice, na Moravských Kopanicích zvaná *prosceradlo*. V tehdejší vesnické společnosti byl považován tento akt za tak výjimečný, že se jej mohly zúčastnit jen vybrané osoby. Nejvíce času zabralo složité pentlení, což je úprava vlasů. Nevěstu zaplétala tradičně její křestní kmotra. V případě, že ženich nežil ve stejné obci jako nevěsta, musel si svůj vstup do vesnice nevěsty vykoupit. Vstup do domu se odehrával v této fázi velmi obřadně. Podmínka, která určovala vstup ženich a jeho průvodu, byla splněna ve chvíli, kdy muzika zahrála před domem sadu náboženských písní. V domech ženicha i nevěsty byla připravena snídaně, někde se však snídaně podávala až po návštěvě kostela. Před vstupem ženicha do nevěstina domu docházelo tradičně k vyjednávání a ke

¹⁴⁸ Popelka, 2011, s. 291–293.

¹⁴⁹ Tamtéž s. 294.

smlouvání, také se ženichovy nabízely nepravé nevěsty. Ženich se do domu vpustil až ve chvíli, kdy se objevila pravá nevěsta.¹⁵⁰ Poté následovalo udělení rodičovského požehnání, po kterém se celý průvod odebral do kostela.¹⁵¹

3.6.7 Oddavky

Vrchnost v poddanských poměrech udělovala povolení k sňatku a vrchnostenský úřad schvaloval svatební smlouvy. Jednalo se o předpoklady k uzavření sňatku v kostele. Dalším předpokladem byly již zmíněné ohlášky a úspěšná zkouška obou snoubenců z katechismu. K církevnímu sňatku neodmyslitelně patřil i *úvod* nevěsty, zvaný též panenský. Při úvodu obcházela nevěsta oltář s rozžatou svící. Spolu s ní chodila na úvod i její kmotra. Po ukončení obřadu podepisovali novomanželé spolu se svědky svatební protokol. Po 2. světové válce se ujal zvyk, že novomanželům vycházejícím z kostela všichni svatební hosté blahopřejí.¹⁵²

Po církevním obřadu šli oslavovat svatebčané i s muzikou nejprve do místní hospody. To dávalo prostor kuchařkám u nevěsty, aby připravily oběd. Leckdy odcházela družina k nevěstě až po setmění. Po jídle se tancovalo a probíhaly tradiční svatební obyčeje.

3.6.8 Házení do koláče

Koláče se pro tuto příležitost nechávaly péct u pekaře. Do prvního z koláčů se vybíralo u nevěsty, a tak se následně i snědl, druhý nesli svatebčané další den k ženichovi. Koláč do izby, kde probíhalo veselí, přinesl ženich s družbou. Přidal se k nim také ještě jeden ze svatebčanů, kterému se určila role mluvčího. Mluvčí vyjednával se starým svatem,¹⁵³ zpívaly se písně, na koláč se položil šátek a umístil se do středu stolu. Pak se vložil koláč s vybranými penězi nevěstě do klína, která jej rozkrájela.¹⁵⁴

3.6.9 Čepení nevěsty

Na Moravských Kopanicích se nevěsta čepila až během druhého svatebního dne v domě ženicha. Podstata čepení spočívala v sejmutí nevěstina pentlení, to totiž náleží pouze svobodným dívkám. Následně se jí na hlavu měl nasadit čepec, který jí jako vdané ženě náleží. Akt čepení nevěsty se vykonával většinou v ústraní, výhradně za přítomnosti vdaných žen. Během čepení se zpívaly tematické písně. Akt čepení probíhal veskrze melancholicky. K tomu

¹⁵⁰ Niederle, Chotek, 1922, s. 678.

¹⁵¹ Popelka, 2011, s. 294–303.

¹⁵² Popelka, 2011, s. 309–311.

¹⁵³ Starý *svat* byl jedním z hlavních svatebních funkcionářů, jednalo se o manžela nevěstiny biřmovací kmotry.

¹⁵⁴ Lebánek, 1978, s. 14.

se přizpůsobovalo ladění písní a jejich obsahy. Zpívalo se o konci dívčí svobody, o odchodu z rodného domu a o těžkém osudu v manželství.¹⁵⁵

3.6.10 Svatební noc

Svatební domy byly uzpůsobeny pouze pro stolování, a tak novomanželé většinou odcházeli spát na jiná náhražková místa. Nevěstám z Moravských Kopanic první svatební den bránily ve spaní především praktické záležitosti. Nesměly si poškodit složité vázané pentlení, které muselo vydržet ještě celý další den, než bylo provedeno začepení. Nevěsta obvykle celou noc proseděla. Spánku nevěsty dále bránila pověra, že nevěsta, která by šla brzy spát, brzy zemře. Jelikož svatba pokračovala i druhý den, hosté se v první svatební den nerozcházeli domů, ale přespávali u nevěsty. V létě ulehli kolem chalupy, v zimě si ustlali na slámě. Během druhého svatebního dne se převážela nevěstina výbava do ženichova domu.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Popelka, 2011, s. 347–351.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 357.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo podat co nejucelenější obraz o historickém vývoji a běžném životě na Moravských Kopicích. Moravské Kopicice se vzhledem ke svému umístění obvykle nevyhnuly výbojům Uhrů či Turků. Výboje byly v některých případech tak zničující, že znamenaly zánik nejstarší vesnice – Starého Hrozenkova. Nově příchozí kolonizátoři i přechodně působící obyvatelstvo zanechalo na rázu krajiny značný vliv. Ten se projevil především na nářečí. Přesné datum ani okolnosti založení Starého Hrozenkova jako přirozeného centra Moravských Kopicic nemůžeme určit s jistotou. Domníváme se, že Starý Hrozenkov byl založen nejspíše ve 12. století, nicméně neexistují žádné prameny či listiny, které by toto tvrzení s jistotou potvrzovaly. Další vesnice, které tvoří oblast Moravských Kopicic byly založeny podstatně později, a to až v 18. století. K osamostatnění Vápenic, Žitkové a Vyškovce, jež představují ony další vesnice, došlo až ve 20. století. Do té doby spadaly pod správu Starého Hrozenkova.

Stejně jako v případě data založení Starého Hrozenkova, ani původ kolonizujícího obyvatelstva není jednoznačný. Vzhledem ke kulturním rysům obyvatelstva převažuje názor, že kolonisté pocházeli ze slovenské části Uher. V písních jsou tito kolonisté vyobrazováni jako zbojnící a uprchlíci před zákonem. Valaši stejně jako Rusíni mohli být využíváni k dosídlení obcí po tureckých nájezdech, jež byly často zničující. O rusínském vlivu na Kopicích jsem dohledala pouze jednu zprávu, v práci Jana Součka, čili není možné posoudit, nakolik a zda vůbec jejich pobyt znatelně ovlivnil místní vývoj.

Velmi složitou a důležitou etapou pro vývoj oblasti bylo kromě výbojů i zrušení roboty. Celý proces zániku feudalismu trval déle než se původně předpokládalo, a to dlouhých 51 let. Můžeme jen spekulovat, kdy by ke zrušení roboty na Moravských Kopicích došlo, kdyby se do celé věci nevložili JUDr. Koželuha a advokát Kroupa. Každopádně osvobození od feudalismu vedlo k velkému zadlužení místního obyvatelstva. Často dluh Moravské hypoteční bance nedokázali splácet a řada obyvatel z Moravských Kopicic odešla. Na druhou stranu to znamenalo příliv obyvatelstva ze Slovenska, protože kopaničářští obyvatelé svá obydlí prodávali poměrně levně.

Způsob života kopaničářského lidu byl relativně prostý. Svá obydlí si stavěli svépomocí z nejdostupnějších materiálů, jakými byly především dřevo, kámen a hlína. Během let se snažili obydlí zdokonalovat, inspirovali se při cestách za prací v zahraničí a postupně se i na Moravské Kopicice dostaly nové technologie, jež využívali při stavbě domů. Původně vypadaly všechny

chalupy vesměs stejně. Tvořily je dvě místnosti se skromným vybavením. V interiéru domu se nacházely jen nezbytně důležité věci, často také vytvořené svépomocí. Dokázali si sami vyrobit pec, postel, stůl i lavice. Hospodářské budovy se přistavovaly podle finančních možností, jakýmsi standardem však byla stodola a chlév pro dobytek. Dokud hospodář nevybudoval chlévy, tak mnohdy zvířata žila v jedné z místností domu. Vlastnili výhradně jednoduché zemědělské stroje, neboť k pořízení vyspělejších strojů jim bránila finanční situace i těžko přístupný terén.

Samotné zemědělství by nedokázalo v málo úrodné oblasti uživit celé rodiny, z toho důvodu představovalo hlavní příjem Moravských Kopaničářů dobytkařství. Alfou i omegou hospodářství byla kráva, tu však vlastnili pouze zámožnější obyvatelé. Dále chovali ovce, prasata a drůbež (viz příloha, č. 2–6). K tažné práci nevyužívali koňské spřežení, nýbrž voly. Pokrmy připravované kopaničářskými hospodyněmi obsahovaly pouze suroviny, jež si sami vypěstovali. Jen výjimečně se objevovaly na stolech Kopaničářů kupované potraviny, ale i maso. Jejich stravu tvořily především brambory, zelí, obiloviny a mléčné výrobky. Raději se však uskromňovali a výtěžky z hospodářství prodávali na jarmarcích v městečku Bojkovicích či ve městě Uherský Brod, kde se jarmarky konaly častěji. Kopaničáři také odcházeli ve velké míře za prací do Rakous, i do úrodnějších koutů Čech a Moravy. Mladí lidé chodívali do služby na celý rok a starší odcházeli jen v létě na sezónní práce.

Kopaničáři kupovali jen boty a kabáty. Boty však nemělo každé dítě svoje a dělilo se o ně se sourozenci. Zbytek součástí oděvu si ženy šily samy z konopného plátna, které si také vypěstovali. Kopaničářský kroj je velmi specifický. Nenajdeme na něm žádné kupované součásti jako mašle a pentle, o to víc se ženy později snažily zdobit kroje ručně svými výšivkami. Jen pracnější součásti pánského kroje se předávaly na dokončení krejčímu.

Ačkoliv na Kopanicích dodnes převládá katolická víra, nebylo tomu tak vždy. V 17. století se rozhodla uherskohradištská jezuitská kolej pro založení misijní stanice Tovaryšstva Ježíšova, aby obrátili kopaničářské obyvatelstvo od pohanských a evangelických zvyků. I když jejich mise byla nakonec úspěšná, jak si můžeme ověřit v matrikách i soupisu obyvatelstva, tak ještě na konci 19. století se řídili lidé velkým množstvím pohanských pověr. K přednímu a nejznámějšímu projevu pohanství náleží i fenomén žitkovských bohyní, údajných lidových léčitelů.

Na Moravských Kopanicích byl muž ženě jednoznačně nadřazen, používal se dvojitý metr. Již od dětství se práce rozdělovala na ženské a mužské a děti se vychovávaly jen k tomu, k čemu

byly společností předurčeny. V případě žen se jednalo jednoznačně o naplnění mateřství a starost o domácnost. Diferenciace sociálních rolí se projevovala nejprve na vesnických zábavách a následně se přenášela i do manželství. Předmanželská sexualita se oficiálně vesnickou společností netolerovala, ale samozřejmě k ní docházelo. Veřejným tajemstvím byl průběh letního přespávání na senách. Délka známosti před svatbou bývala obvykle jeden rok, ale v případě potřeby se sňatek uskutečňoval i dříve. Na výběru partnera však zásadní vliv rodiče, děti se téměř bezvýhradně podřizovaly jejich vůli.

Z dosavadního zkoumání jsem dospěla k tomu, že kopaničářský lid nebyl jen primitivním izolovaným *národem*, jak je často popisován v současné i některé dřívější literatuře. Tento stereotyp je v dnešní společnosti značně rozšířen. Vzhledem k výše uvedenému se domnívám, že Kopaničáři byli prostí, avšak velmi pracovití lidé. Snažili se vše obstarat podomácku, ať už se jednalo o obživu, tak o oděv. I když téměř veškerý čas trávili prací, tak se dokázali zdokonalovat i v kulturní oblasti, o čemž svědčí množství písní, které během svého působení na Kopanicích nasbíral Josef Černík. Nelze však jednoznačně s určitostí zhodnotit, jací Kopaničáři byli. Sociální situace se velmi lišila. V některých případech můžeme z dostupných údajů soudit, že mnohé rodiny žily poměrně bídě. Vzhledem k počtu rodinných příslušníků a dobytka, který vlastnili. Naopak jiní byli na tehdejší poměry relativně bohatí a mohli si dovolit i nádeníky, kteří nebyli členy jejich rodiny (viz příloha, č. 2–6).

Směrů výzkumu, které by si jistě zasloužily podrobnější rozbor, jsem během psaní této práce našla více. V první řadě se jedná o historii samotnou. Jak jsem již zmiňovala, historie oblasti Moravských Kopanic je zahrnuta vždy do většího územního celku, a proto považuji za důležité prozkoumat oblast podrobněji samostatně. Dále by si zasloužily větší pozornost i některé oblasti dějin každodennosti (sezónní práce mimo Moravské Kopanice, duchovní život, jarmarky...). V této problematice jsem čerpala převážně z nevydaných rukopisů a orální historie. Avšak i přes to se domnívám, že se mi docela podařilo podat ucelený obraz o každodenním životě na Moravských Kopanicích.

Použité prameny a literatura

Archivní prameny

Moravský zemský archiv, G 1477 (Matrika oddaných), svazek IV, Olomoucké arcibiskupství, římskokatolická církev, 1855–1880. Dostupné z: [Matriky - ACTA PUBLICA \(mza.cz\)](#)

Moravský zemský archiv, 11973 (Matrika oddaných), svazek V, Olomoucké arcibiskupství, římskokatolická církev, 1881–1913. Dostupné z: [Matriky - ACTA PUBLICA \(mza.cz\)](#)

Moravský zemský archiv, 11974 (Matrika oddaných), svazek VI, Olomoucké arcibiskupství, římskokatolická církev, 1914–1927. Dostupné z: [Matriky - ACTA PUBLICA \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 827, kód sady UH0829, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1090, sčítání obyvatelstva 1869 Starý Hrozenkov, část obce Vápenice, autor záznamu Čoupková, M. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 827, kód sady UH0826, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1089, sčítání obyvatelstva 1869 Starý Hrozenkov, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 827, kód sady UH0827, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1089, sčítání obyvatelstva 1869 Starý Hrozenkov, část obce Žitková, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 827, kód sady UH0828, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1089, sčítání obyvatelstva 1869 Starý Hrozenkov, část obce Vyškovec, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 918, kód sady UH0935, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1136, sčítání obyvatelstva 1880 Starý Hrozenkov, část obce Vápenice, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 918, kód sady UH0936, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1136, sčítání obyvatelstva 1880 Starý

Hrozenkov, část obce Vyškovec, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 918, kód sady UH0938, č. pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1135, sčítání obyvatelstva 1880 Starý Hrozenkov, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, č. NAD 767, i. č. 918, kód sady UH0939, kód pomůcky 453, č. ukl. jednotky 1135, sčítání obyvatelstva 1880 Starý Hrozenkov, část obce Žitková, autor záznamu Čoupek, L. Dostupné z: [Sčítací operáty, Moravský zemský archiv v Brně \(mza.cz\)](#)

Editované prameny

KOSMAS. *Kronika Čechů*. Přeložil Karel HRDINA, přeložil Marie BLÁHOVÁ, přeložil Magdalena MORAVOVÁ. Praha: Argo, 2011. Memoria medii aevi. ISBN 978-80-257-0465-3

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. FRIEDRICH, Gustav, Jindřich ŠEBÁNEK a Saša DUŠKOVÁ ed. Praha: Academia, 1981. 621 s.

Nevydané rukopisy uložené v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě

BENEŠ, Josef. *Dokumentace kopaničářského kroje*. Rukopis, 1953.

HOFER, Josef. *Po stopách jezuitské kultury na St. Hrozenkově a na Kopanicích*. Strojopis. 51 s.

LEBÁNEK, Josef. *Jak se staví chalupa*. Strojopis. Rozhovor provedl a přepsal Dr. Jan Pavelčík, CSc. 17 s.

LEBÁNEK, Josef. *Život na Kopanicích*. Strojopis. Rozhovor provedl a přepsal Dr. Jan Pavelčík, CSs. Vápenice, 1976. 107 s.

LEBÁNEK, Josef. *Život na Kopanicích. II. díl*. Strojopis. Rozhovor provedl a přepsal Dr. Jan Pavelčík, CSs. Vápenice, 1976. 79 s.

LEBÁNEK, Josef. *Život na Kopanicích. III. díl*. Strojopis. Rozhovor provedl a přepsal Dr. Jan Pavelčík, CSs. 1977. 43 s.

LEBÁNEK, Josef. *Život rodiny na Kopanicích*. Strojopis. Rozhovor provedl a přepsal Dr. Jan Pavelčík, CSs. Vápenice, 1978. 60 s.

Rozhovor

Ludmila GABRHELOVÁ (1962). Starý Hrozenkov. 17. 12. 2021.

Odborná literatura

BARTOŠ, František. *Lid a národ: sebrané rozpravy národopisné a literární*. Velké Meziříčí: J. F. Šašek, 1885. Moravská bibliotéka. 336 s.

BENEŠ, Josef. *Památník musea J. A. Komenského v Uh. Brodě: k padesátému výročí musea (1898–1948)*. V Uh. Brodě: Musejní společnost pro moravské Slovácko, 1948. 203 s.

Bílé Karpaty: chráněná krajinná oblast. Brno: Český ústav ochrany přírody, 1991. 80 s. ISBN 8085032015

DOSTÁL, František. *Zapomenutý boj Valachů v Starohrozenkovském průmysku 6. října 1663*. In. *Naše Valašsko: sborník prací o jeho životě a potřebách*. Roč. XII. Brno, 1949.

FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri, 2005. 880 s. ISBN 80-7277-026-8.

FROLEC, Václav, TRAPL, Miloš a Metoděj ZEMEK. ed. *Slovácko: kapitoly z dějin Slovácka*. Brno: Muzejní spolek, 1978. Vlastivědná knihovna moravská. 372 s.

JANČÁŘ, Josef. *Materiální kultura Moravských Kopanic*. Brno, 1958. Diplomová práce. Ethnografický seminář filosofické fakulty brněnské univerzity.

Moderní nevolníci: příspěvek k 50 leté památce zrušení roboty. Praha: Samostatnost, 1897. 22 s.

NEKUDA, Vladimír. *Uherskohradištsko*. Druhé upravené vydání. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. Vlastivěda Moravská. 837 s. ISBN 80-85048-39-6.

NIEDERLE, Lubor. *Moravské Slovensko*. Svazek první. Praha: Nákladem Národopisného Musea Československého, 1918

- NIEDERLE, Lubor. *Moravské Slovensko*. Svazek druhý. Praha: Nákladem Národopisného Musea Československého, 1922.
- NIEDERLE, Lubor a Karel CHOTEK. *Zvyky a obyčeje*. In *Moravské Slovensko*. Svazek druhý. Ed Niederle. Praha: Nákladem Národopisného Musea Československého, 1922. s. 665-796.
- O kopanickej reči*. Druhé upravené vydání. Starý Hrozenkov: Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic, 2016. 155 s. ISBN 987-80-260-9986-4.
- POPELKA, Pavel. *Od věnečku k obálence, aneb, Co kdysi znamenala svatba na Uherskobrodsku a Moravských Kopanicích*. Uherský Brod: Muzeum Jana Amose Komenského, 2011. 423 s. ISBN 978-80-904525-1-0.
- SLAVÍK, František a Lubor NIEDERLE. *Osídlení Moravského Slovenska*. In *Moravské Slovensko*. Svazek první. Ed Niederle. Praha: Nákladem Národopisného Musea Československého, 1918. s. 22-38.
- SNÁŠIL, Robert. *Změny sídlištní sítě a její příčiny*. In *Uherskohradištsko*, ed Nekuda. Druhé upravené vydání. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. Vlastivěda moravská. s. 387-418. ISBN 80-85048-39-6.
- SOUČEK, Jan. *Kopaničářská kolonizace na Moravě v okolí Starého Hrozenkova*. In *Slovenský národopis*. Roč. 28. 1980. s. 84-92.
- ŠTARHA, Ivan. *Územní vývoj Uherskohradištska*. In *Uherskohradištsko*, ed. Nekuda. Druhé upravené vydání. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. Vlastivěda moravská. s. 421-425. ISBN 80-85048-39-6.
- TEŤHAL, Vladimír. *Starý Hrozenkov: pamětní kniha k 750. výročí první zprávy o obci*. Starý Hrozenkov: Obec Starý Hrozenkov, 2011. 222 s. ISBN 978-80-260-4017-0.
- ZEMEK, Metoděj. *Místopis jednotlivých obcí*. In *Uherskohradištsko*. ed. Nekuda. Druhé upravené vydání. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. Vlastivěda moravská. s. 427-817. ISBN 80-85048-39-6.
- ZEMEK, Metoděj a Josef BARTOŠ. *Uherský Brod: minulost i současnost slováckého města*. Brno: Blok, 1972. 427 s.

Sekundární literatura

HOFER, Josef. *Kopaničářské povídky*. Olomouc: Pozora, 1923. 307 s.

HOFER, Josef. *Povídky z Kopanic*. Olomouc: Družina literární a umělecká, 1916. Knihovna družiny literární. 136 s.

KLÍMA, Josef. *Zločin jak ho pamatuju*. Praha: Andrej Šťastný, 2018. 168 s. ISBN 978-80-86739-72-4

KŘÍŽKOVÁ, Eliška, Eliška KŘÍŽKOVÁ, Marcela TRTKOVÁ a Michal STRÁNSKÝ. *Hrozenké šaty*. Starý Hrozenkov: Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic, 2018. 159 s. ISBN 978-80-270-4094-0

TUČKOVÁ, Kateřina. *Žitkovské bohyně*. Brno: Host, 2012. 450 s. ISBN 978-80-7294-528-3.

Přílohy:

1. Soupisy pozůstalosti

1) Pozůstalost po Kopaničáři Martinu Králíkovi z Vyškovce č. 287

chalupa	30,00	zl
stodola s mlatem	20,00	
pícník malý	10,00	
maštale dvě	8,30	
súsek anebo škrich	5,00	
skrinka	1,30	
skrinka anebo súsek	2,00	
zelná bečka	3,00	
zase zelná bečka	1,00	
orné železa, kolečka	3,00	
brána chatrná	1,00	
jedna faska máselná	0,15	
kosa sečková	1,00	
pilka malá	0,20	
tři nebozízky	0,15	
dva pantoky	2,00	
tešla malá	0,40	
dvě motyky	1,00	
stůl malý	1,00	
retázka klaneční	0,50	
kráva jalová	20,00	
dvě putýnky poznamenati může	0,10	
a k tomu dvě kopanice zakúpené sedlisku	400,00	
jedna ta je luka také zakúpená	200,00	
K tomu je dluhu komenskému Jahůtkovi Martin Králík je dlužen	200,00	
Janovi Gorčíkovi je dlužen	30,00	
Ondřejovi Gorčíkovi zápis	30,00	
Koprvasce Anně	10,00	
Zapomenutá kráva u Katriny sestry	60,00	
k tomu dva voze	8,00	

k tomu 1 ušípané	4,00	
k tomu jedna kopanice ve Vlčí zakúpená za stříbrné peníze		22,00

U přítomnosti všeho úřadu vyškovského

Josef Martinec fojt	Jano Kročil obecní
Jano Kafka pudmistr	Josef Maárik obecní
Jano Šopík úřední	Juro Kročil obecní
Jano Michalec úřední	Jano Rapant obecní
	Josef Natines obecní

Stalo se toto na Vyškovci dne 26. března 1801.

2) Inventář pozůstalosti po Janovi Michalcovi, Kopaničáři z Vyškovce

Jizba nebo chalupa	45,00 zl
2 chlévy	30,00
Stodola s mlatem	35,00
stodůlka senná	8,00
chlévek malý	4,00
vůz kovaný s řetazy	25,00
pluh železný s kolečky	1,15
brána darebná	0,45
2 chomůty s rystunkem	1,00
škríšek anebo susek	1,30
súsek hrubý	2,00
súsek v síni	2,00
bečka zelná	1,00
mlýnek kašní v síni	4,00

všecko náčiní, sekera, pantoky, motyky, pilka, nebozízek, dlátka to do spolku 8,00

kůň tažný 20,00

malých telátek 12,00

škopíky putýnky dohromady 1,00

stůl v téj chalupě 1,00

necky anebo koryta 0,21

lišťva anebo fokač 0,10

Stalo se toto na Vyškovci dne 20. března 1821.¹⁵⁷

2. Situace v panství Uh. Brodu po tureckých nájezdech k roku 1663.¹⁵⁸

	vypáleno			uloupeno			obilí spáleno
	lidí zabito	osady	domy	koní	hov. dobytka	ovcí	
Volenov	/	/	1	/	/	/	všechno
Těšov	26	celá	1	35	117	285	všechno
Maršov	32	/	1	1	22	19	všechno
Částkov	20	/	/	22	106	234	/
Šumice	48	/	/	38	183	1167	/
Suchá Loza	50	celá	/	40	93	430	/
Březová	4	celá	/	/	/	/	/
Korytná	29	celá	1	38	185	469	/
Vlčnov	56	15 domů	1	61	469	958	všechno
Hradčovice	20	17 domů	/	25	32	306	/
Drslavice	31	/	/	37	31	245	/
Havříce	2	/	/	/	/	/	/
Lhotka	23	/	/	18	12	20	/
Nedachlebice	44	6 domů	1	16	26	/	všechno

¹⁵⁷ Souček, 1980, s. 91-92.

¹⁵⁸ Zemek, 1972, s. 123.

3. Sčítání obyvatel 1869 – Žitková¹⁵⁹

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jiří Gabrhel	1822	ženatý	rolník s hospodářstvím	Žitková
Dorota – manželka	1824	vdaná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Jiří – syn	1844	svobodný	pomocník s hospodářstvím	Žitková
Martin – syn	1845	svobodný	pomocník s hospodářstvím	Žitková
Ondřej – syn	1851	svobodný	pomocník s hospodářstvím	Žitková
Kateřina – dcera	1854	svobodná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Josef – syn	1857	svobodný	pomocník při domácnosti	Žitková
Jan – syn	1859	svobodný	chodí do školy	Žitková
František – syn	1861	svobodný	chodí do školy	Žitková
Dorota Gabrhel	1829	svobodná	nádenice	Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskokatolíci.				

Dobytěk – Jiří Gabrhel					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
3	2	4	10	5	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jiří Hela	1832	ženatý	rolník s hospodářstvím	Žitková
Kateřina – manželka	1844	vdaná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Kateřina – dcera	1862	svobodná		Žitková
Josef – syn	1864	svobodný		Žitková
Anna – dcera	1869	svobodná		Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskokatolíci.				

Dobytěk – Jiří Hela					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
0	0	3	4	1	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Kateřina Juračka	1827	vdova	rolnice a hospodářka	Žitková
Jiří – syn	1849	svobodný	sloužící	Žitková
Anna – dcera	1853	svobodná	sloužící	Žitková
Kateřina – dcera	1857	svobodná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Mariana – dcera	1860	svobodná	chodí do školy	Žitková
Josef – syn	1864	svobodný	chodí do školy	Žitková
Dorota – dcera	1868	svobodná		Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskokatolíci.				

¹⁵⁹ SOK Uherské Hradiště, sčítání obyvatelstva 1869.

Dobýtek – Kateřina Juračka					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobýtek vepřový	Úly
2	2	9	4	1	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Michalčík	1827	ženatý	rolník a hospodář	Žitková
Dorota – manželka	1823	vdaná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Kateřina – dcera	1854	svobodná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Josef – syn	1854	svobodný	pomocník při domácnosti	Žitková
Jan – syn	1856	svobodný	pomocník při domácnosti	Žitková
Martin – syn	1861	svobodný	chodí do školy	Žitková
Anna – dcera	1863	svobodná	chodí do školy	Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římský katolíci.				

Dobýtek – Ondřej Michalčík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobýtek vepřový	Úly
2	2	2	4	0	3

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Josef Rapant	1835	ženatý	rolník a hospodář	Žitková
Anna – manželka	1841	vdaná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Ondřej – syn	1863	svobodný	chodí do školy	Žitková
Mariana – dcera	1866	svobodná		Žitková
Anna Rapant	1844	svobodná	sloužící	Žitková
Barbora – sestra	1846	svobodná	při domácnosti	Žitková
Dorota – dcera	1851	svobodná	při domácnosti	Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římský katolíci.				

Dobýtek – Josef Rapant					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobýtek vepřový	Úly
0	2	1	3	0	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Šopík	1819	ženatý	rolník a hospodář	St. Hrozenkov
Mariana – manželka	1825	vdaná	pomocnice při domácnosti	St. Hrozenkov
Jan – syn	1845	svobodný	pomocník při domácnosti	Žitková
Josef – syn	1849	svobodný	pomocník při domácnosti	Žitková
František – syn	1857	svobodný	pomocník při domácnosti	Žitková
Kateřina – dcera	1861	svobodná	chodí do školy	Žitková
Martin – syn	1867	svobodný		Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskokatolíci.				

Dobytěk – Ondřej Šopík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
1	2	2	3	0	0

4. Sčítání obyvatel 1869 – Vápenice

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Šišlák	1824	ženatý	rolník s hospodářstvím	St. Hrozenkov
Kateřina – manželka	1833	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vápenice
Kateřina – dcera	1856	svobodná	pomocnice při domácnosti	Vápenice
Barbora – dcera	1865	svobodná		Vápenice
Anna – dcera	1868	svobodná		Vápenice
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytek – Ondřej Šišlák					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytek vepřový	Úly
5	2	4	10	1	6

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jan Pokorný	1816	ženatý	rolník a hospodář	Vápenice
Barbora – manželka	1823	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vápenice
Anna – dcera	1852	svobodná	pomocnice při domácnosti	Vápenice
Michal – syn	1848	ženatý	rolník a hospodář	Vápenice
Anna – manželka	1848	vdaná	pomocnice při domácnosti	Žitková
Kateřina Bližnak	1846	svobodná	sloužící	St. Hrozenkov
Mariana Mlčuch	1853	svobodná	sloužící	St. Hrozenkov
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytek – Jan Pokorný					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytek vepřový	Úly
0	2	0	4	0	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Martin Gračka	1834	ženatý	rolník a hospodář	Vápenice
Anna – manželka	1838	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Kateřina – dcera	1858	svobodná	chodí do školy	Vápenice
Anna – dcera	1866	svobodná		Vápenice
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytek – Martin Gračka					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytek vepřový	Úly
2	0	5	8	3	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jan Kovačik	1834	ženatý	rolník a hospodář	Vápenice
Kateřina – manželka	1840	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vápenice
Jiřík – syn	1864	svobodný		Vápenice
Jiří – syn	1868	svobodný		Vápenice
Anna – sestra hospodáře	1845	svobodná	nádenice	Vápenice
Barbora – sestra	1850	svobodná	děvečka	Vápenice
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Jan Kovačik					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
0	0	0	3	0	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Mariana Šprtel	1809	vdova	domkařka	Vápenice
Anna – dcera	1850	svobodná	nádenice	Vápenice
Dorota – dcera	1855	svobodná	sloužící	Vápenice
Kateřina – dcera	1857	svobodná	pomocnice při domácnosti	Vápenice
Ondřej Kafka	1844	ženatý	nádeník	Žitková
Dorota – manželka	1845	vdaná	nádenice	Vápenice
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Mariana Šprtel					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
2	2	2	0	1	0

5. Sčítání obyvatel 1869 – Vyškovec

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Masařík	1837	ženatý	rolník a hospodář	Vyškovec
Anna – manželka	1840	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Jan – syn	1862	svobodný	chodí do školy	Vyškovec
Ondřej – syn	1863	svobodný	chodí do školy	Vyškovec
František – syn	1865	svobodný		Vyškovec
Kateřina – dcera	1869	svobodná		Vyškovec
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Ondřej Masařík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
3	0	0	5	0	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jiří Hodulík	1841	ženatý	rolník a hospodář	Vyškovec
Dorota – manželka	1845	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Kateřina Michalčík	1852	svobodná	služebná	Vyškovec
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Jiří Hodulík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
0	0	2	0	0	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Martin Mandínek	1826	ženatý	rolník s hospodářstvím	Vyškovec
Dorota – manželka	1830	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Kateřina – dcera	1858	svobodná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Anna – dcera	1859	svobodná	chodí do školy	Vyškovec
Mariana – dcera	1860	svobodná	chodí do školy	Vyškovec
Jan – syn	1861	svobodný	chodí do školy	Vyškovec
Ondřej – syn	1863	svobodný		Vyškovec
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Martin Mandínek					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
2	0	1	4	1	2

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Kročil	1807	ženatý	rolník a hospodář	Vyškovec
Anna – manželka	1827	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Jan – syn	1852	svobodný	pomocník při domácnosti	Vyškovec
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Ondřej Kročil					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
1	0	3	5	1	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Martin Husařík	1824	ženatý	rolník a hospodář	Vyškovec
Mariana – manželka	1844	vdaná	pomocnice při domácnosti	Vyškovec
Jan – syn	1852	svobodný	pomocník při domácnosti	Vyškovec
Anna – dcera	1856	svobodná	chodí do školy	Vyškovec
Kateřina – dcera	1858	svobodná	chodí do školy	Vyškovec
Dorota – dcera	1861	svobodná	chodí do školy	Vyškovec
Mariana – dcera	1868	svobodná		Vyškovec
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Martin Husařík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
1	0	5	5	0	0

6. Sčítání obyvatel 1869 – Starý Hrozenkov

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jan Brhlík	1822	ženatý	rolník a hospodář, též zaměstnaný	St. Hrozenkov
Kateřina – manželka	1827	vdaná	pomocnice při domácnosti	St. Hrozenkov
Dorota – dcera	1858	svobodná	chodí do školy	St. Hrozenkov
Kateřina – dcera	1869	svobodná		St. Hrozenkov
Jan Juračka	1842	ženatý	nádeník	Žitková
Kateřina – manželka	1844	vdaná	nádenice	Žitková
Marina – dcera	1869	svobodná		Žitková
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Jan Brhlík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
4	0	4	7	2	6

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Vráblík	1828	ženatý	rolník a hospodář, též zaměstnaný	St. Hrozenkov
Anna – manželka	1842	vdaná	pomocnice při domácnosti	St. Hrozenkov
Mariana – dcera	1868	svobodná		St. Hrozenkov
Ondřej Vráblík – otec	1796	vdovec	výminkář	St. Hrozenkov
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Ondřej Vráblík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
3	0	0	7	1	0
Navíc dvě kobyly a dvě hřibata					

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Jiří Štuglík	1819		rolník a hospodář	St. Hrozenkov
Anna – manželka	1820		pomocnice při domácnosti	St. Hrozenkov
Kateřina – dcera	1841		sloužící	St. Hrozenkov
Anna – dcera	1848		sloužící	St. Hrozenkov
František – syn	1851		pomocník při domácnosti	St. Hrozenkov
Františka – dcera	1863		chodí do školy	St. Hrozenkov
Dorota – dcera	1845		nádenice	St. Hrozenkov
Josef – syn	1869			St. Hrozenkov
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Jiří Štuglík					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
1	0	3	0	2	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Ondřej Keňo	1815	ženatý	rolník s hospodářstvím	St. Hrozenkov
Mariana – manželka	1829	vdaná	pomocnice při domácnosti	St. Hrozenkov
Ondřej – syn	1854	svobodný	pomocník při domácnosti	St. Hrozenkov
Jiří – syn	1857	svobodný	pomocník při domácnosti	St. Hrozenkov
Josef – syn	1866	svobodný		St. Hrozenkov
Jan – syn	1868	svobodný		St. Hrozenkov
Všichni výše uvedení byli vedeni jako římskí katolíci.				

Dobytěk – Ondřej Keňo					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
1	2	2	3	0	0

Rodinní příslušníci				
Jméno	Rok narození	Rodinný stav	Povolání nebo zaměstnání	Místo narození
Anna Rapant	1830	vdova	rolnice a hospodářka	St. Hrozenkov
František – syn	1858	svobodný	chodí do školy	St. Hrozenkov
Anna – dcera	1860	svobodná	chodí do školy	St. Hrozenkov
Jan – syn	1863	svobodný	chodí do školy	St. Hrozenkov
Mariana – dcera	1868	svobodný		St. Hrozenkov
Jan Michalec		svobodný		St. Hrozenkov
Kateřina Michalec – sestra	1842	svobodný	pomocnice při domácnosti	St. Hrozenkov
František Michalec – bratr	1842	svobodný		St. Hrozenkov

Dobytěk – Anna Rapant					
Krávy	Voli	Telata	Ovce	Dobytěk vepřový	Úly
1	0	0	3	1	0
Navíc jedna kobyly a jeden valach.					

7. Ukázky kopaničářského nářečí

Kvietečká

Na Kopanice prišlo jaro. Na medzách kvitly fialky a pupava, okolo potoka svjécily kropáčky a bledule, ftáčci čvirikali, všecko po zime ožilo. Aj na tetičku z poza Lokova jaro dolahlo. Chcela by sa poparádzic. Pekné šaty do koscela by sa jej zešly. Aby robky vidzely, že sa umje obljékac. Pozbjérala doma syr, smetanu, vajcá a maslo. Zavjazala do nošky, a hybaj predac do Bojkovic. Za vyrobené peňaze si kúpila plátno na šaty. Modré bolo, samá ružička, jako živá, aj s lístečkami. Moc sa jej lúbilo. V nēdzelu po raněj, zanesla plátno švajdleně. Nēch jej ušije šaty s límečkóm a ligotavými gombíčkami. Druhú nēdzelu si pre ně prišla. Ale v pondzelek bola u švajdleny zpjatký a povedá: „Také šaty ja nēhcem.“

„Ná prečo, teti, čo sú malé?“

„Nějsú malé.“

„Tož sú velké?“

„Nějsú velké.“

„Tož čo sa vám na nich nělúbí?“

„Sú tam rozstrihané kvjétečká!“

(Ludmila Gabrhelová)¹⁶⁰

Něpodarená svatba

Chystala sa svatba. Boly námluvy, všecko bolo dohodnuté, čo budze mac ženich, kolko dostaně něvesta, gdze budú bývac něž postavja chalútku. No všecko jako má byc. Z kazatelny spadly ohlášky, trecjé boly v nēdzelu pred svadbú, tá bola v pondzelek. V nēdzelu boly zvárky, to sa zapíjala sloboda a družice chystaly vence a perká pre svatebčany. V pondzelek prišól ženich z muzigú, aj rodzičja. Všecko bolo dobré, rodzičja dali požehnaňje a šlo sa do koscela. Prišli před oltár. No, teda, něvesta mala ešče jedného frajéra a ten sa postavil za oltár a čakal. Kedz farár prišól, že ich zezdá, tož ten frajér na něvestu kývnúl, aby ušla. Snádz to mali domluvené, šak to ináč něni možné. No a něvesta, hlúpe dzjévcacko, ušla. Za nějaký čas sa aj zebjali. Natúkol sa jej, kolko sa mu dalo, ale vydala sa z lásky. A ženich? Čo mal chudák robic? Od haňby kajesi poza króvjce ucekal domu, vyljézol a kelko dní s nikým

¹⁶⁰ O kopanickej reči, 2016, s. 37.

něprerečňoval. Svadobčani, no někerí išli domu a někerí do hospody, aj s muzigú. Čo mali za sebú, to zedli a vypili a potom išli domu. No ale muziganci prišli za ženichom, aby im zaplaci, a on im povedá: „Gdo sa oženil, něch vám zaplaci. Já ženatý nějsom, tož čo bych vám placil.“

(Eliška Křížková st.)¹⁶¹

8. Výskyt příjmení, sčítání lidu 1880 – Vápenice¹⁶²

Příjmení	počet výskytů, jméno rodiny
Martiška	1
Hrnčár	4
Šišlák	5
Pokorný	4
Masařík	3
Gorčík	1
Gračka	2
Kovačičin	2
Vráblík	3
Krahulec	1
Machala	2
Michalčík	1
Keňo	1
Husařík	1
Lupečka	3
Michalec	2
Režňák	2
Juriga	2
Gabrhel	1
Maník	1
Letko	1
Jurák	1
Šprtěl	1
Hodulík	1
Vaculík	3
Kročil	2
Kafka	1
Margecin	2
Kubáník	2
Kopunec	1

¹⁶¹ O kopianickej reči, 2016, s. 54.

¹⁶² SOK Uherské Hradiště, sčítání obyvatelstva 1880.

9. Výskyt příjmení, sčítání lidu 1880 – Vyškovec

Příjmení	počet výskytů, jméno rodiny
Michalec	15
Šprtel	5
Gorčík	3
Mandinec	2
Chovanec	5
Šopík	2
Hodulík	7
Machala	8
Kopunec	3
Kročil	7
Masařík	2
Kubáník	3
Husařík	5
Hubeňák	2
Juriga	1
Juračka	3
Pokorný	1
Sedlačík	5
Kubena	2
Juřena	1
Holásek	2
Viceník	1
Martiška	1
Hrnčár	1
Buštík	1

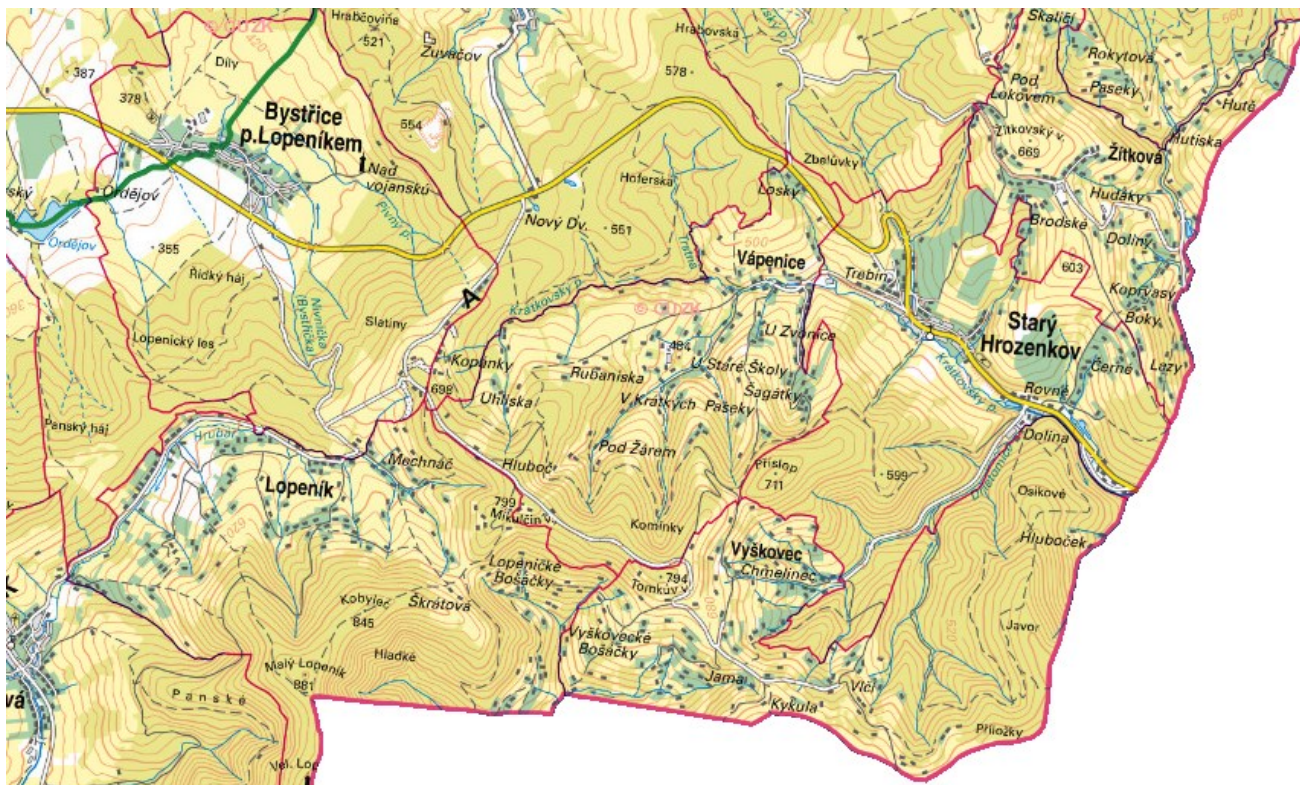
10. Výskyt příjmení, sčítání lidu 1880 – Starý Hrozenkov

Příjmení	počet výskytů, jména rodin
Brhlík	5
Pokorný	2
Pospíšil	1
Pastorek	1
Šťastný	4
Vaculík	7
Hoffmann	2
Vaněk	2
Šťuglík	1
Adam	2
Michalec	2
Michalčík	4
Kafka	5
Martiška	3
Bayer	1
Brostík	2
Keňo	4
Kulkus	3
Juračka	1
Šopík	2
Kukolík	1
Gorčík	1
Rapant	4
Kubena	2
Šprtěl	2
Visner	1
Šišlák	4
Dubravný	1
Zigo	1
Mandinec	1
Straňák	3
Kubáník	1
Kutný	1
Dostal	2
Urbánek	1
Navrátil	2
Rychlík	1
Beck	1
Miko	4
Sedlačík	1
Režňák	1
Husařík	1
Kuchař	1

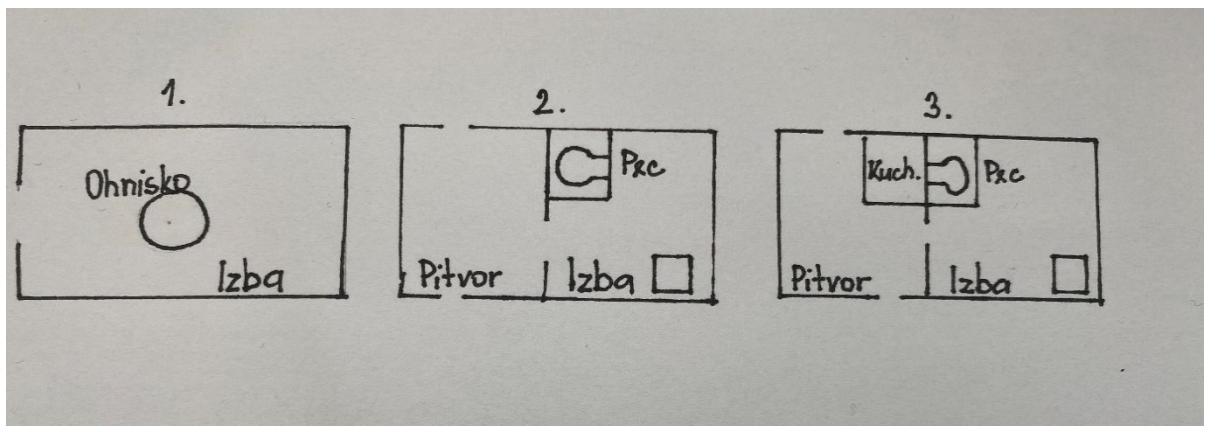
11. Výskyt příjmení, sčítání lidu 1880 – Žitková

Příjmení	počet výskytů, jména rodin
Šopík	10
Pokorný	1
Rákosník	1
Lebánek	4
Kafka	5
Juračka	11
Štuglík	3
Chovanec	1
Michalčík	17
Mikulka	3
Sedlačík	6
Belko	3
Ides	1
Gabrhel	13
Gorčík	3
Hodulík	2
Syrový	2
Jakubík	1
Hela	2
Kovačičin	1
Brhlík	1
Keňo	2
Brostík	2
Rapant	2
Polašník	1
Krahulec	1
Maník	1
Gottwald	1
Vincurský	1
Vaculík	1
Jurák	1
Kubena	1
Machala	1
Kovačík	1
Jestřábík	1
Šprtěl	1

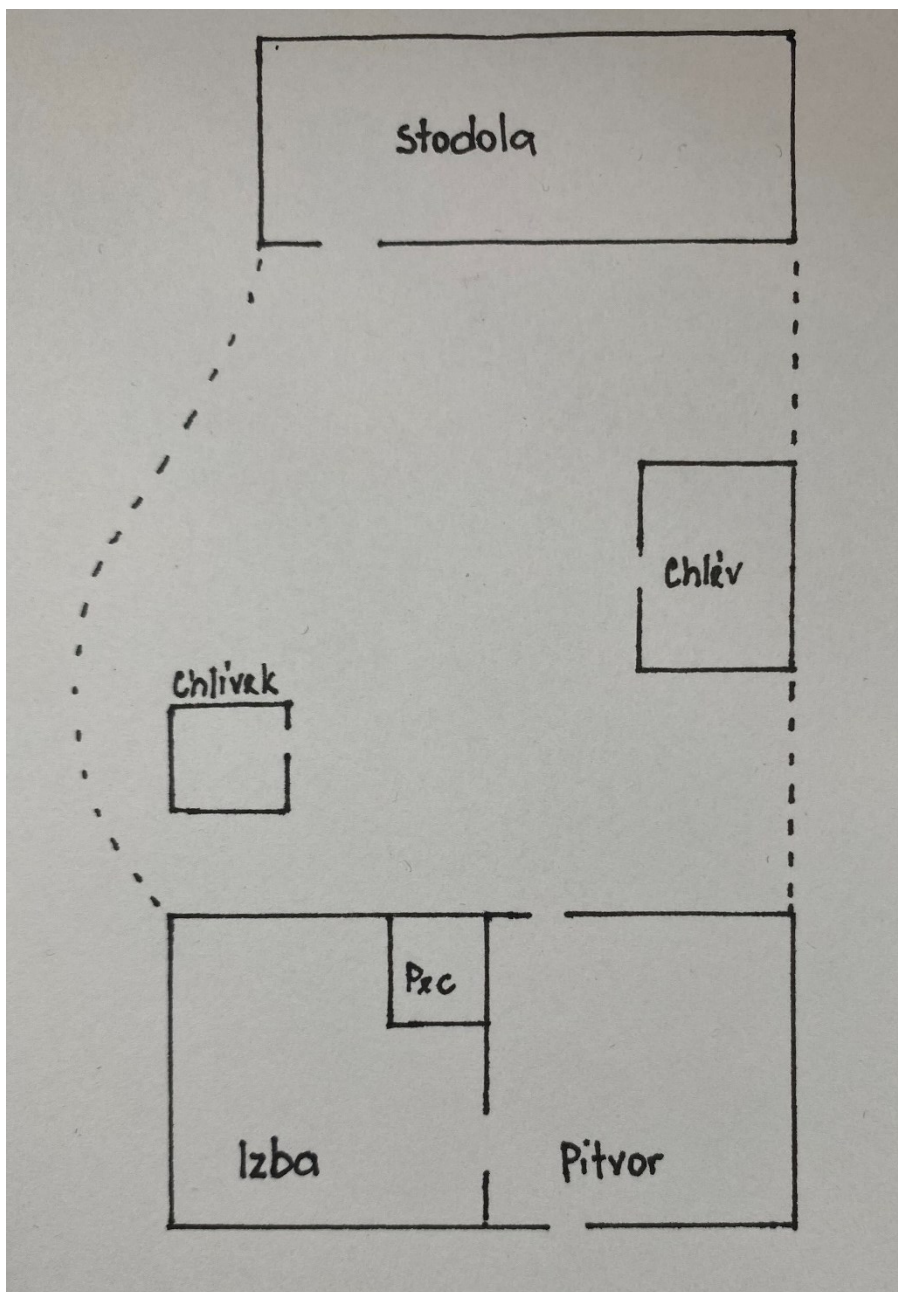
12. Obrazová příloha

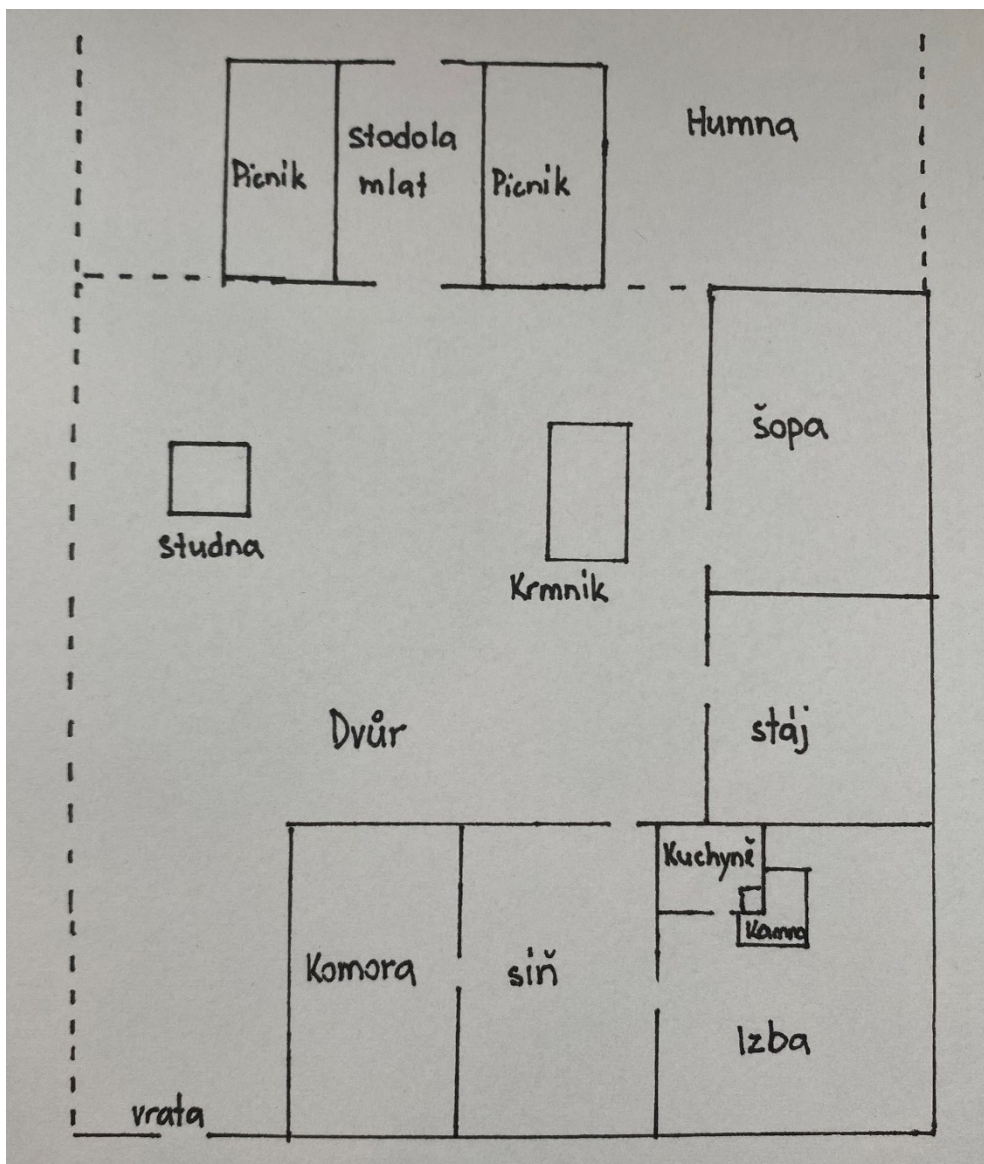
Obrázek 1: Mapa Moravských Kopanic s názvy tratí. Převzato z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>. 7. 3. 2022

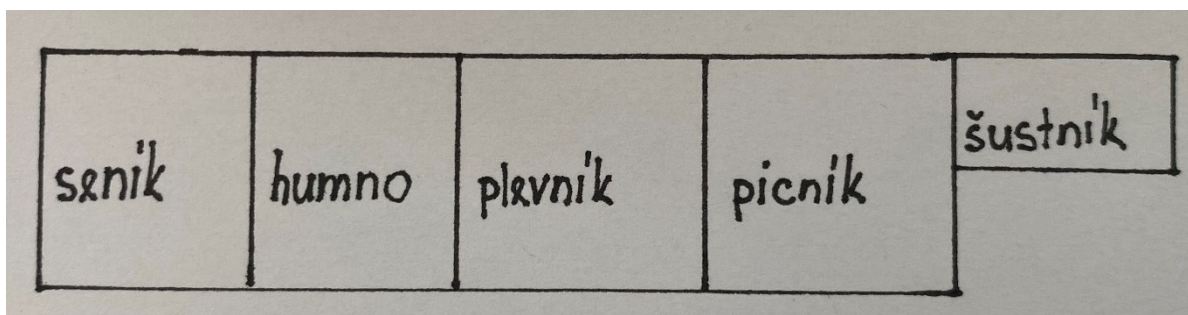
Obrázek 2: Základní tři stupně ve vývoji kopaničářského obydlí. (Překresleno z: Niederle, 1918, s. 62.)

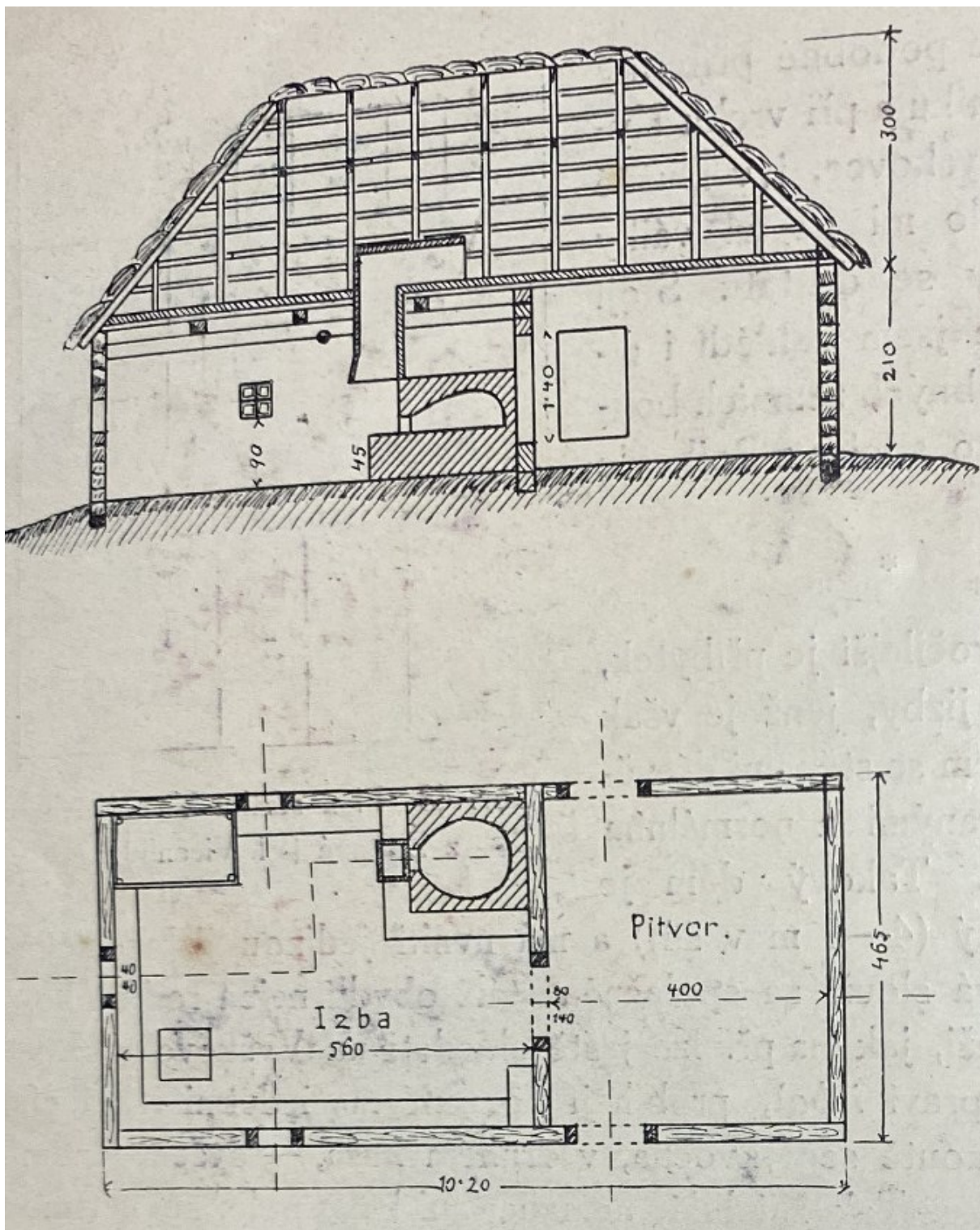
Obrázek 3 Plán statku z Vápenic (Překresleno z: Niederle, 1918, s. 63.)

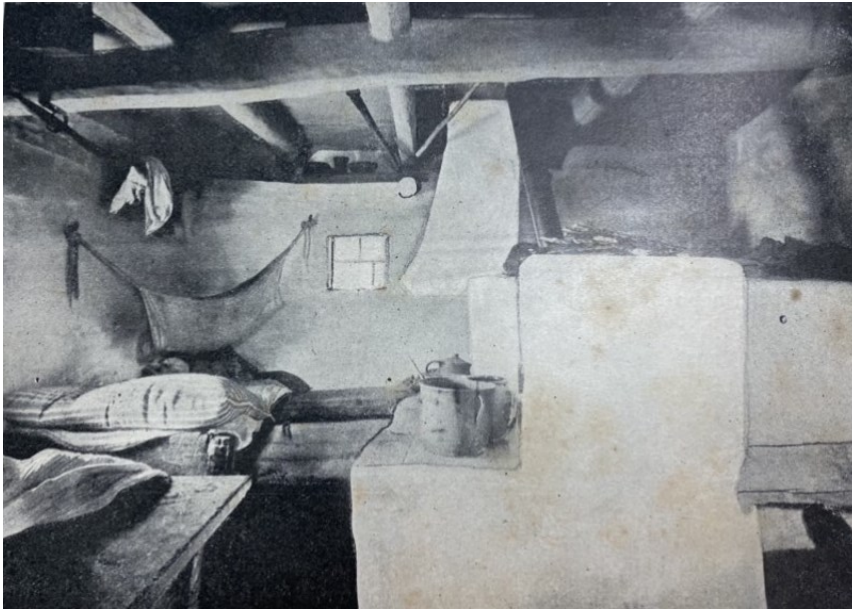
Obrázek 4 Plán statku Včeníkova ze Žitkové. (Překresleno z: Niederle, 1918, s. 63.)

Obrázek 5 Varianta plánu stodoly z Vyškovce. (Překresleno z: Niederle, 1918, s. 91.)

Obrázek 6 Plán a řez kopaničářské izby na Národopisné Výstavě Československé. (Převzato z: Niederle, 1918, s. 64.)

Obrázek 7 Vnitřek kopaničářské izby z Vápenic (foto E. Horský). (Převzato z Niederle, 1918, s. 70.)

Obrázek 8 Stodola ve Vápenicích (foto E. Horský). Převzato z: (Niederle, 1918, s. 92.)

Obrázek 9 Podzemní chýše Kopaničáře Vlka na Vyškovci. (Převzato z: Niederle, 1918, s. 62.)

Obrázek 10 Typ jednoduché kopenice na Vyškovci (foto K. Chotek, 1916). (Převzato z: Niederle, 1918, s. 63.)

Obrázek 11 Kopeničářská chalupa z Vápenic s vysokým haluzovým plotem (foto E. Horský). (Převzato z Niederle, 1918, s. 93.)

Obrázek 12 Kopaničářská chalupa (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 13 Kopaničářská stodola (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 14 Roztroušená kopaničářská zástavba. (soukromý archiv Heleny Michalčikové Gabrhelové)

Obrázek 15 Starý Hrozenkov (soukromý archiv Heleny Michalčikové Gabrhelové)

Obrázek 16 Vápenice (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 17 Vyškovec (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 18 Žitková (soukromý archiv Heleny Michalčikové Gabrhelové)

Obrázek 19 Kurz vyšívání kroje (soukromý archiv Heleny Michalčikové Gabrhelové)

Obrázek 20 Děti z Kopanic (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 21 Kopaničáři (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 22 Kopaničáři (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 23 Ženich s nevěstou (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 24 Svatebčané (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 25 Svatební průvod (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 26 Svatebčané (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 27 Žena v kopaničářském kroji (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 28 Mládenec v kopaničářském kroji (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 29 Kopaničář při práci (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 30 Kopaničářská rodina (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 31 Fašjanky (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 32 Fašjanky (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 33 Kopaničářské slavnosti (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 34 Dožínky (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)

Obrázek 35 Mlýn ve Starém Hrozenkově (soukromý archiv Heleny Michalčíkové Gabrhelové)